

MATERIAŁY DLA UCZESTNIKÓW
55. OGÓLNOPOLSKIEGO MŁODZIEŻOWEGO
KONKURSU FILATELISTYCZNEGO

pt. „GÓRNY ŚLĄSK – TO NIE TYLKO PRZEMYSŁ”

1. Rys historyczny.....	2
2. Powstania Śląskie.....	3
3. W XX wieku	6
4. Górnośląski Okręg Przemysłowy.....	7
5. Niektóre miasta śląskie	
I. Katowice.....	7
II. Bytom	9
III. Chorzów.....	10
IV. Piekary Śląskie.....	14
V. Ruda Śląska	16
VI. Świętochłowice.....	18
VII. Tarnowskie Góry.....	18
VIII. Gliwice.....	19
IX. Zabrze.....	20
6. Zagłębie Dąbrowskie	
I. Sosnowiec.....	23
II. Będzin.....	24
III. Czeladź	24
IV. Dąbrowa Górnicza.....	24
7. Górnictwo	25
8. Hutnictwo	26
9. Kultura	
I. Teatr Śląski.....	26
II. NOSPR	27
III. Gwarki tarnogórskie	27
IV. Industriada	27
10. Sport	
I. Górnik Zabrze.....	27
II. Ruch Chorzów.....	28
III. Mistrzostwa Świata w Hokeju na Lodzie....	28
11. Zwyczaje i stroje ludowe.....	29
12. Ruch filatelistyczny na Górnym Śląsku	30

Górny Śląsk

Górny Śląsk (łac. *Silesia Superior*, śl. *Gůrny Ślůnsk*, czes. *Horní Slezska*, niem. *Oberschlesien*) – kraina historyczna położona na terenie Polski i Czech w dorzeczu górnej Odry oraz początkowego biegu Wisły, południowo-wschodnia część historycznego Śląska. W oficjalnym nazewnictwie nazwa użyta po raz pierwszy w XV/XVI wieku.

1. Rys historyczny

Historycznie stolicę Górnego Śląska stanowiły miasta Opole i Racibórz, a siedzibami piastowskich i innych książąt górnośląskich były także Bytom, Gliwice, Głubczyce, Karniów, Koźle, Lubliniec, Niemodlin, Opawa, Toszek. Na Górnym Śląsku istniały także państwa stanowe m.in. w Wodzisławiu, Pszczynie, Boguminie, Bielsku (od 1752 r. księstwo), Bytomiu, czy Mysłowicach (obejmujące m.in. wieś Katowice). W 1521 następuje zjednoczenie większości ziem Górnego Śląska (poza księstwem cieszyńskim, księstwem opawskim i księstwem karniowskim) przez księcia Jana II Dobrego. Siedem lat później wraz z księciem karniowskim Jerzym Hohenzollern-Ansbach wydają Ordunek Górny. Początek nowożytnego górnictwa na Górnym Śląsku. W 1579 Jan Trapp z Turynii wykonał plany sztolni Św. Jakuba w Tarnowskich Górach. Plany te uważane są za najstarsze zachowane mapy górnicze w Europie. Król pruski Fryderyk II Wielki zajmuje w 1740 większość ziem Górnego Śląska, poza księstwami: cieszyńskim, opawskim i karniowskim. Po dwuletniej wojnie śląskiej 11 czerwca 1742 nastąpiło podpisanie pokoju we Wrocławiu na mocy którego Fryderyk II opanował prawie cały Śląsk Dolny i większość Górnego, w tym księstwo opolskie i raciborskie.

Orzeł na błękitnym tle na herbie księcia opolskiego z Herbarza Geldrii z XIV wieku, który stał się później herbem Górnego Śląska.

Cp 1491 Kopalnie zabytkowe i skanseny górnicze. **Zabytkowa Kopalnia Srebra**

Początek rozwoju wielkiego zagłębia przemysłowego wywołuje uruchomienie w 1788 w kopalni Fryderyk pod Tarnowskimi Górami jednej z pierwszych poza Anglią maszyn parowych.

„Wiosną Ludów” nasila na Górnym Śląsku ruchy narodowo- wyzwolenicze. W 1848 r. w Bytomiu zaczęto wydawanie gazety „Dziennik Górnośląski” oraz powstaje polski Klub Narodowy. Usunięcie na wniosek Bismarcka w 1872r języka polskiego ze szkół na Górnym Śląsku wzmacnia niezadowolenie ludności polskiej.

2. Powstania Śląskie

Sytuacja społeczno – polityczna na Górnym Śląsku przed wybuchem Powstań Śląskich

11 listopada 1918 roku w lasu Compiègne pod Paryżem podpisano zawieszenie broni po trwającej cztery lata Wielkiej Wojnie, która przyniosła ogromne zmiany gospodarcze, polityczne oraz społeczne w całej Europie, w tym także w Niemczech. Cesarz abdykował, państwo stało się republiką, przez którą przetaczała się fala strajków i wystąpień rewolucyjnych, borykało się także z problemem zmiany granic. Szokiem dla niemieckiej opinii publicznej było wystąpienie w Reichstagu posła Wojciecha Korfante, który domagał się zwrotu Polsce ziem pozaborowych oraz całej rejencji opolskiej (utraconej przez państwo polskie w XIII wieku). Aby uspokoić niepokoje na terenie Górnego Śląska, sprowadzono dywizję piechoty, przekształconą następnie w brygadę Reichswehry (Grenzschutz). Pełniła ona dozór nad dawną granicą trzech zaborów. Wisła, Olza oraz Brynica były od tej pory granicą polsko-niemiecką. Oddziały niemieckie borykały się z problemem małej liczebności oraz spadkiem morale, tymczasem po stronie polskiej stacjonowały oddziały Wojska Polskiego oraz korpusów ochotniczych, odpowiednio wyszkolonych i z wysokim morale.

zn.nr 3025/1988r.
70. rocznica
Odzyskania
Niepodległości
Polski 1918-1988
na zn. Wojciech
Korfanty

Człowiek
Ziem
Śląskiej
Wojciech Korfanty
21.05.2013 Katowice 1

2013.05.21.
Katowice 1
Człowiek Ziemi Śląskiej
Wojciech Korfanty

Sytuacja gospodarcza również była daleka od normalnej. Po wystąpieniach robotniczych i strajku w Królewskiej Hucie w styczniu 1919, gdzie padło od kul niemieckich kilkanaście osób, w wielu miastach rejencji wprowadzono stan oblężenia. Następstwem tych wydarzeń było wydanie specjalnego zarządzenia, uznającego za zdradę stanu każdą działalność na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski. W marcu 1919 roku doszło do dalszych wystąpień strajkowych w Zabrze, Radzionkowie i Siemianowicach, ponownie interweniowały oddziały niemieckie. W okolicach Olesna w nocy z 7 na 8 czerwca 1919 roku wybuchło tzw. powstanie oleskie, jednak bez pomocy jednostek polskich zostało ono szybko stłumione.

Sytuacja gospodarcza również była daleka od normalnej. Po wystąpieniach robotniczych i strajku w Królewskiej Hucie w styczniu 1919, gdzie padło od kul niemieckich kilkanaście osób, w wielu miastach rejencji wprowadzono stan oblężenia. Następstwem tych wydarzeń było wydanie specjalnego zarządzenia, uznającego za zdradę stanu każdą działalność na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski. W marcu 1919 roku doszło do dalszych wystąpień strajkowych w Zabrze, Radzionkowie i Siemianowicach, ponownie interweniowały oddziały niemieckie. W okolicach Olesna w nocy z 7 na 8 czerwca 1919 roku wybuchło tzw. powstanie oleskie, jednak bez pomocy jednostek polskich zostało ono szybko stłumione.

I Powstanie Śląskie

Przez Górny Śląsk nadal przetaczała się fala strajków i wystąpień robotniczych. Dodatkowo bulwersował fakt zwalniania Ślązaków z kopalń i hut, aby zatrudniać byłych członków bojówek Freikorps'u. Tymczasem w Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska panował rozdziewiek. W Strumieniu znajdowało się Dowództwo Główne POW GŚł, na czele którego stał Alfons Zgrzebniok. W Bytomiu zaś znajdował się, formalnie rozwiązany, Główny Komitet Wykonawczy POW GŚł, z nieformalnym przywódcą Józefem Grzegorzkiem. Powiązany z piłsudczykami, posiadał spore wpływy wśród innych komendantów, którzy wysunęli jego kandydaturę na komendanta głównego oraz żądanie wszczęcia powstania. Zgrzebniok był w tym czasie w Warszawie, a wezwany do Strumienia Grzegorzek został przekonany, aby odłożyć na później termin wybuchu powstania. Tymczasem nieoczekiwanie Niemcy rozpoczęli szeroko zakrojoną akcję policyjną. Zatrzymano m.in. Grzegorzka z dokumentami organizacji. Gdy wiadomość ta dotarła do Piotrowic, grupa uchodźców z Maksymilianem Iksalem podjęła decyzję o wybuchu powstania. Termin wyznaczono na 17 sierpnia 1919 roku, na godzinę 2.00. Po tej godzinie powstańcy przekroczyli Olzę, zaatakowali Gołkowice oraz dworzec kolejowy w Gdowie. Walki powstańcze w krótkim czasie objęły powiaty pszczyński, rybnicki czy katowicki oraz te, w których był spory odsetek ludności polskojęzycznej. Walczono w Janowie, Mysłowicach, Giszowcu, Orzegowie, Chropaczowie, Bobrku, Łagiewnikach, Bielszowicach czy Biskupicach. Nie zdołano jednak opanować Mikołowa ani Pszczyny.

Po początkowych sukcesach, niemiecki Grenzschutz sprowadził posiłki. Powstańcy dysponujący bronią ręczną, nie byli w stanie przeciwstawić się broni maszynowej, artylerii czy pociągom pancernym i samolotom. Alfons Zgrzebniok wydał rozkaz zaprzestania walk 24 sierpnia 1919 roku, ze względu na beznadziejnie położenie oddziałów powstańczych oraz wzrastające represje ze strony władz niemieckich. Kilka tysięcy uczestników powstania uciekło na stronę polską w obawie przed represjami. Z obozów tymczasowych wrócili dopiero po 1 października 1919 roku, po podpisaniu porozumienia polsko-niemieckiego. W myśl postanowienia, uczestnicy walk powstańczych mieli nie ponosić żadnych konsekwencji ze strony władz niemieckich. Stało się jasne, że o przyszłości Górnego Śląska powinien zdecydować plebiscyt.

II Powstanie Śląskie

Od stycznia 1920 roku, na terenie Górnego Śląska zaczęły obowiązywać regulacje Traktatu Wersalskiego, przewidziane dla plebiscytowego obszaru Górnego Śląska. Reichswehra opuściła teren plebiscytowy, a na jej miejsce wmaszerowały alianckie oddziały, które czuwały nad wdrożeniem postanowień pokojowych. Pod skrzydłami wojsk sojuszniczych odrodziły się także polskie struktury organizacyjne. Nieoficjalnie władzę sprawował bytomski Komisariat Plebiscytowy z Korfantym na czele. Alfons Zgrzebniok pozostał nadal komendantem ds. wojskowych. Niemcy także prowadzili przygotowania przedplebiscytowe, przy wsparciu rzekomo bezstronnej policji bezpieczeństwa (Sicherheitspolizei lub Sipo). Organizacja ta jawnie wpierała stronę niemiecką w kampanii przedplebiscytowej np. rozpędzając polski wiec w Opolu, ataki na Polską Komisję Plebiscytową w Bytomiu czy wreszcie lincz na polskim lekarzu Andrzeju Mieleckim w Katowicach.

Aby dowieść swej siły i udowodnić stronnictwo Sipo, zdecydowano o wybuchu powstania w nocy z 19 na 20 sierpnia 1920 roku. Równoległe walki wybuchły w powiatach pszczyńskim, rybnickim, katowickim, lublinieckim, tarnogórskim, toszecko-gliwickim i zabrskim. Walczono także w rejonie linii Opole-Krasiejów-Dobrodzień oraz w Raciborzu i Koźlu. Powstańcy opanowali większość strategicznych terenów przemysłowych, z wyjątkiem dużych miast, w których stacjonowały wojska alianckie oraz jednostki Sipo. Dodatkowo wybuch strajk polskich robotników, który przyczynił się do paraliżu regionu. Znenawidzona policja niemiecka została rozbrojona lub przegnana. Jej los został przypieczętowany przez Komisję Międzysojuszniczą, która zgodziła się na rozwiązanie Sipo. Dzięki temu zademonstrowano siłę polskich organizacji militarnych oraz zlikwidowano niemiecki aparat kontroli na obszarze plebiscytowym.

Plebiscyt

Plebiscyt odbył się 20 marca 1921 roku. Na podstawie jego wyników miano zdecydować o przynależności ziem Górnego Śląska do Polski lub Niemiec. Głosowanie odbywało się pod nadzorem Komisji Międzysojuszniczej. Prawidłowy przebieg głosowania gwarantowali alianci oraz polsko-niemiecka policja plebiscytowa (Apo). Uprawnionych do głosowania było 1.221.274 osoby, które ukończyły 1 stycznia 1921 roku 20 lat. Głosujących podzielono na cztery kategorie, które umożliwiały oddanie ważnego głosu. Z ramienia rządu RP, polską akcją plebiscytową kierował Wojciech Korfanty. Siedziba Polskiego Komitetu Plebiscytowego znajdowała się w bytomskim hotelu „Lomnitz”. Głównym zadaniem komitetu było zorganizowanie głosowania oraz akcja propagandowa. Ze strony niemieckiej, przygotowaniami do głosowania przewodził Plebiszitkommissariat für Deutschland, na czele z doktorem Kurtem Urbankiem. Siedzibą był hotel „Zentral” w Katowicach. Obie strony zmobilizowały swe społeczeństwa w akcję plebiscytową. Organizowano zbiórki pieniężne, wiece oraz komitety pomocy. Ruszyła także machina propagandy. Wydrukowano tysiące broszurek, plakatów, wizytówek, znaczków, ulotek, kalendarzy. Kręcono nawet filmy propagandowe oraz wydawano płyty z pieśniami patriotycznymi. Odnoszono się do kwestii religijnych, regionalnych czy socjalnych, chcąc przy okazji zdyskredytować drugą stronę. Na ogromną skalę wykorzystano karykaturę, która jest kapitalnym dowodem na zaangażowanie w walkę agitacyjną.

Ostatecznie w głosowaniu udział wzięło 1.190.637 osób: za Polską głosowało 479.365 Ślązaków (40,3%), za Niemcami 707.393 (59,4%).

III Powstanie

Plebiscyt nie usatysfakcjonował żadnej ze stron. Polsce miało przypaść 25% rejonu plebiscytowego, głównie bez przemysłu ciężkiego. 30 kwietnia 1921 roku doszło do spotkania Korfatego z dowódcami wojskowymi i zapadła decyzja o wybuchu III Powstania w nocy z 2 na 3 maja. Akcję powstańczą rozpoczęto od wysadzenia dziewięciu mostów kolejowych, które umożliwiłyby transport posiłków niemieckich na obszar plebiscytowy. Liczebność sił powstańczych wynosiła 39 tysięcy

zn.nr 1931/1971r. 50 rocz. III Powstania Śląskiego.
na zn.: Grupa powstańców śląskich.
przywieszka pomnik Powstańców Śląskich

zn. nr 1115-16/1961r.
40 rocznica III Powstania Śląskiego
na zn. Pomnik Czynu Powstańczego,
Góra św. Anny.
Śląski Krzyż Powstańczy,
ustanowiony 30.V.1921r.

członków, w trakcie walk wzrosła do 45 tysięcy. Siły podzielono na trzy grupy operacyjne „Wschód”, „Północ” oraz „Południe”. Do ważniejszych walk doszło w Katowicach, Królewskiej Hucie, Zabrze oraz Gliwicach. Często interweniowały wojska alianckie. W ciągu tygodnia powstańcy opanowali cały teren plebiscytowy. Niemcy rozpoczęli mobilizację sił samoobrony w rejonie Raciborza. Z Polski ruszyły także oddziały ochotników, które dotarły na przedpola Kluczborka, po czym zostały zmuszone do wycofania się przez oddziały niemieckie. Największą bitwą tej fazy powstania były walki o Kędzierzyn oraz o pobliski port na Odrze tzw. Przystań Kozielską (4-10 maja). Korfanty ogłosił 10 maja 1921 roku zwieszenie broni. Tymczasem Niemcy po początkowym szoku rozpoczęli mobilizację

sił. Na czele „samoobrony Górnego Śląska” stanął dawny dowódca Grenzschutzu generał Karl Hofer. Po zmobilizowaniu swych jednostek w rejonie Krapkowic i Kluczborka, generał wydał rozkaz natarcia w kierunku Góry Św. Anny, aby złamać front powstańczy i przełamać izolację jednostek policji niemieckiej w większych miastach. Ofensywa ruszyła w nocy z 20 na 21 maja 1921 roku. Niemcy po zaciętych walkach zajęli wzgórze, będące dogodnym terenem do rozwinięcia natarcia w rejon przemysłowy. Do najkrwawszych walk doszło w rejonie Lichynia, Leśnicy, Zalesia, Januszkowic, Krasowa oraz Łąk Kozielskich. Choć powstańcy prowadzili do 24 czerwca kontrofensywę, nie udało im się ponownie zdobyć Góry Św. Anny oraz odzyskać inicjatywy na froncie. Tymczasem Niemcy prowadzili walki mające na celu otworzyć drogę na Tarnowskie Góry. Do krwawych starć doszło w Zębowicach, a w Oleśnie prowadzono walki uliczne. 4 czerwca ruszył niemiecki atak na Kędzierzyn. Miasto przechodziło z rąk do rąk by ostatecznie zostać zajętym przez Niemców. Walki ucichły tam dopiero po zwieszeniu broni 12 czerwca 1921

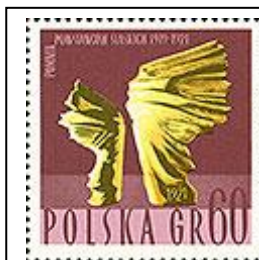

Cp 1571/2011. 90. rocznica Trzeciego Powstania Śląskiego
zn oplaty fragment fotografii z oryginalnym podpisem
umieszczonym na tablicy z desek: Powstanie 1921.
Komp.3 16.pułk.,

il: trzy fotografie wraz z opisem: 1. Akt pamiątkowy połączenia Górnego Śląska z Rzeczpospolitą Polską, 2. Czterej powstańcy - fotografia bez opisu, 3. Przysięga powstańcza-Mysłowice 3 maja 1921r., na tle kartki ze starego albumu fotograficznego.

roku. Południowa pozycja powstańców w rejonie Olzy i Odry koło Wodzisławia Śląskiego także przyjęła na siebie impet niemieckiego ataku. Powstańcom udało się utrzymać ten strategiczny teren. Dopiero zawieszenie broni ustabilizowało sytuację na froncie. Była to słuszna decyzja Korfanteo, który zdawał sobie sprawę, że niemiecka przewaga może odwrócić sytuację powstańców na ich niekorzyść. Część dowódców z grupy „Wschód” nie zgodziła się z jego decyzją, wszczynając „bunt” i obwołując Karola Grzesika naczelnym wodzem w dniu 3 czerwca. Następnego dnia Korfanty z wiernymi oddziałami uśmierzył zarzewie buntu. Dowódcy trafili do aresztu na pewien czas. 25 czerwca podpisano rozejm w Błotnicy Strzeleckiej. Jednostki polskie oraz niemieckie wycofały się z terenu plebiscytowego od 28 czerwca do 5 lipca 1921 roku.

Choć walki zaowocowały remisem militarnym, to właśnie dzięki tym wydarzeniom część regionu ze strategicznym przemysłem miała zostać przyłączona w granice II Rzeczypospolitej. Ostatecznie po wielu obradach i interpelacjach Ligi Narodów, zdecydowano, aby wytyczyć nową granicę polsko-niemiecką na spornym terytorium Górnego Śląska. Decyzje te były bardziej korzystne niż proponowana wcześniej granica po plebiscycie.

zn nr 1629/1967r.
Pomnik Powstańców Śląskich. Makieta pomnika w Katowicach wzniesiony 1967r. Trzy skrzydła symbolizujące 3 powstania.

3. W XX wieku

20 czerwca 1922r. następuje podział Górnego Śląska i przyłączenie, w wyniku decyzji po plebiscytowych, południowo-wschodniej części do Polski. Powstaje województwo śląskie. 24 września tego roku w polskiej części Górnego Śląska odbywają się wybory do Sejmu Śląskiego, a w 1925 – powstaje diecezja katowicka podległa archidiecezji krakowskiej.

1 września 1939 r. następuje atak Niemiec na Polskę, wybuch II wojna światowa, poprzedzona dzień wcześniej Prowokacją gliwicką. Następuje wcielenie polskiej części Górnego Śląska do III Rzeszy oraz Adolf Hitler ogłasza dekret o likwidacji autonomii województwa śląskiego.

4 marca 1941r. następuje wprowadzenie Volkslisty. Tak zwane „podpisanie volkslisty” wiązało się z wypełnieniem szczegółowej ankiety, która zawierała pytania o przynależność wyznaniową, od kiedy rodzina mieszkała w danym rejonie, jakie kończyły szkoły, o krewnych w Niemczech itd. Ankieta była wysyłana do domu. Po jej odebraniu, decyzją urzędnika, przydzielano ankietowane osoby do jednej z czterech grup volkslisty.

Po wyzwoleniu w lutym 1945r. w miejscu filii obozu niemieckiego w Auschwitz, Urząd Bezpieczeństwa utworzył obóz Zgoda (na terenie miasta Świętochłowice), kierowany przez Salomona Morela. W obozie zginęło około 2500 osób, w większości mieszkańców Górnego Śląska.

W marcu 1945r. następuje przyłączenie Śląska Opolskiego i uprzemysłowionych powiatów Kielecczyny (Zagłębie Dąbrowskie) do autonomicznego Województwa Śląskiego, a 6 maja 1945 – Krajowa Rada Narodowa likwiduje autonomię Górnego Śląska. Wojewoda Aleksander Zawadzki samowolnie wprowadza nową nazwę województwo śląsko-dąbrowskie.

Lata siedemdziesiąte XX w. to duże inwestycje w przemysł i infrastrukturę. Powstaje szereg kopalń węgla kamiennego, stare są modernizowane, powstaje tzw. „gierkówka” droga szybkiego ruchu

2014.08.31. Gliwice 2

75. rocznica prowokacji gliwickiej. 1939 2014. Uwaga! Uwaga! Tu Gliwice, rozgłosnia znajduje się w rękach polskich

Warszawa – Katowice (1972–1976). W 1975r. z województwa katowickiego wyodrębniono województwo częstochowskie i część województwa bielskiego.

3 września 1980r. po serii strajków podpisane zostają w Jastrzębiu-Zdroju przy Kopalni Węgla Kamiennego „Manifest Lipcowy” (obecnie: „Zofiówka”) Porozumienia jastrzębskie. Porozumienie to było częścią porozumień sierpniowych, ale obejmowało też szereg żądań górników.

Po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce 13 grudnia 1981r. na Śląsku dochodzi do bardzo licznych strajków i akcji protestacyjnych, m.in. w KWK Piast, gdzie 1000 górników przebywało pod ziemią od 14 grudnia do 28 grudnia 1981 (był to najdłuższy trwający strajk w

historii powojennego górnictwa). 16 grudnia 1981r. dochodzi do masakry górników w kopalni Wujek w Katowicach. Podczas pacyfikacji siłami milicji oraz wojska i w wyniku strzałów oddziału ZOMO zginęło 9 górników, a 24 zostało rannych.

Reforma administracyjna z 1999 roku wbrew wcześniejszym planom utworzenia jednego województwa w granicach historycznych – dzieli Górny Śląsk na dwa województwa: województwo śląskie (obejmujące obszary części historycznego Górnego Śląska (ok. 51% województwa), ale również część historycznej Małopolski (ok. 49% województwa), a jednocześnie wcześniejszych województw: katowickiego, częściowo bielskiego i częstochowskiego oraz województwo opolskie (powiększone o powiat oleski). Województwo śląskie jest podzielone na 19 miast na prawach powiatów oraz 17 powiatów. Na III stopniu podziału administracyjnego, województwo składa się ze 167 gmin, w tym 49 gmin miejskich, 22 gmin miejsko-wiejskich oraz 96 gmin wiejskich. Miasta na prawach powiatu: Bielsko – Biała, Bytom, Chorzów, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jastrzębie – Zdrój, Jaworzno, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Rybnik, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze, Żory.

4. Górnośląski Okręg Przemysłowy (GOP)

Największy okręg przemysłowy Polski. Obejmuje jednostki przemysłowe w środkowo-wschodniej części województwa śląskiego. Wbrew swojej nazwie obejmuje tereny zarówno części wschodniego Górnego Śląska, jak i części zachodniej Małopolski (tzw. Zagłębie Dąbrowskie). Okręg obejmuje największe miasta skupione w środkowej części województwa śląskiego oraz otaczające tereny uprzemysłowione. W GOP rozwinięte są: przemysł górniczy, przemysł hutniczy, przemysł transportowy, przemysł energetyczny, przemysł maszynowy, przemysł koksowniczy, przemysł chemiczny.

5. Niektóre Miasta Śląskie

I. Katowice (1953–1956 Stalinogród), – miasto na prawach powiatu w południowej Polsce, siedziba władz województwa śląskiego. Jeden z głównych ośrodków Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i największe pod względem ludności miasto konurbacji górnośląskiej.

Początki Katowic sięgają XVI wieku, kiedy były ośrodkiem rolniczym i kuźniczym, a ich gwałtowny rozwój został zapoczątkowany w połowie XIX wieku wraz z rozwojem przemysłu i doprowadzeniem do miasta linii kolejowej. Prawa miejskie Katowice uzyskały 11 września 1865 roku, po czym rozwijały się w szybkim tempie. Z liczbą 299 910 mieszkańców w 2015 są 10. miastem w kraju pod względem liczby ludności i 12. pod względem powierzchni, mając prawie 165 km².

Cp.189 1960.06.05. Zabytkowe budowle miast polskich – herb Katowic

Zn. nr 297/1937r.
Różne widoki.
Urząd Wojewódzki
w Katowicach

Zn. 297/1937 Gmach Sejmu Śląskiego – zabytkowy budynek znajdujący się w centrum Katowic, przy ulicy Jagiellońskiej 25. Wybudowany w stylu modernistycznym. W okresie międzywojennym jeden z największych budynków administracyjnych w Polsce. Projekt został zrealizowany w latach 1925–1929. Jeszcze niewykończony budynek został poświęcony 5 maja 1929 r. przez bpa Arkadiusza Lisieckiego. W uroczystości uczestniczył ówczesny Prezydent II RP – Ignacy Mościcki. Ostatnie prace wykończeniowe i wyposażeniowe zakończono w 1932 roku. Koszt budowy gmachu wyniósł 12,5 mln ówczesnych złotych. W całości sfinansował ją Skarb Śląski. Obecnie w budynku Sejmu Śląskiego mieści się Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Śląski Urząd Wojewódzki oraz kilka innych urzędów np. Śląskie Kuratorium Oświaty. Z dniem 18 sierpnia 1978 r. gmach został wpisany do rejestru zabytków (nr rej.: A/285/09). 22 października 2012 roku gmach został uznany za Pomnik historii. Obiekt zawiera 634 pomieszczenia. Są sale i obiekty rzadko spotykane w innych budynkach tego typu: Sala Sejmowa, Sala Marmurowa, Sala Boazeryjna, Skarbiec, Tunele, Schron, Winda

Znaczek 1059/1960. Z inicjatywą budowy Pałacu Młodzieży wystąpił w 1947 roku wojewoda śląsko-dąbrowski, gen. Aleksander Zawadzki. W 1948 roku rozstrzygnięto konkurs na budowę gmachu. Wygrali go gliwiczcy architekci Zygmunt Majerski i Julian Duchowicz. Kamień węgielny pod budowę wmurowano w 1949 roku. Otwarcie placówki nastąpiło 3 grudnia 1951 roku. Pełna nazwa placówki brzmiała *Pałac Młodzieży im. Bolesława Bieruta*. Pierwszym dyrektorem został inspektor szkolny powiatu zawierciańskiego Leon Małkowski. 1 kwietnia 1967 roku uchwałą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach Pałacowi Młodzieży nadana została złota odznaka "Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego" za wybitne osiągnięcia w pracy pozaszkolnej z młodzieżą. Swojego patrona Pałac Młodzieży zmienił 16 marca 1990 roku. Na podstawie uchwały Rady Pedagogicznej z dnia 30 czerwca 1989 roku Pałac Młodzieży nosi imię profesora Aleksandra Kamińskiego. W styczniu 2013 roku Pałac Młodzieży został uhonorowany Złotą Odznaką Honorową za zasługi dla województwa śląskiego przyznawaną przez Sejmik województwa śląskiego. Zespół Pałacu Młodzieży wpisano do rejestru zabytków 13 kwietnia 2010 (nr rej.: A/301/10); granice ochrony obejmują: budynek dyrekcji, budynek dydaktyczny, pływalnię z budynkiem zaplecza, budynek administracyjny, salę gimnastyczną z łącznikiem, teatr z zapleczem, rozdzielnię elektryczną, ogrodzenie oraz dom przy ul. Żwirki i Wigury 32. W 2011 rozpoczęła się modernizacja Pałacu Młodzieży. Prace zakończono w 2014 r.

Zn. nr 1059/1960.
Historyczne miasta
polskie Katowice

Zn.nr4536 /14r.
Historia polskiej fotografii
Kleofas, Kopalnia węgla,

Kopalnia **Cleophas (Kleofas)** powstała w 1840 roku, natomiast jej eksploatację rozpoczęto pięć lat później. W 1855 r. połączono ją z polami górnictwymi i kopalniami: *Adam*, *Eva*, *Joseph*, *Jenny* i *Rinaldo*. Kopalnia w jednej połowie należała do Karola Goduli^[1], a w drugiej do żydowskiego kupca i przedsiębiorcy z Bytomia, dzierżawcy folwarku w Bogucicach, Loebła Freunda, a następnie do dyrektora dóbr hrabiego Andreasa Marii von Renarda ze Strzelec Opolskich, Karola Neumanna.

Kopalnię, która w 1867 roku została zatrzymana, od spadkobierczyni Goduli, Joanny Gryzik-Schaffgotsch kupiła w 1880 roku firma *Georg von Giesches Erben* i uruchomiła ją ponownie w 1886 roku. Dziesięć lat później, gdy na początku marca trwał strajk górników Zagłębia w Karwinie firma spadkobierców Gieschego wykorzystywała nadarzącą się koniunkturę do zwiększenia zysków.

W dniu 3 marca 1896 roku wybuchł pożar, w wyniku którego zginęło około 110 górników. Pochowano ich na cmentarzu przy ul. Brackiej. W 1887 r. wybudowano pierwszy wodociąg w Katowicach, doprowadzający wodę do miasta z kopalni *Kleofas*.

Decyzję o likwidacji kopalni podjęto 4 marca 2004 r., głównie ze względu na duże zagrożenie tąpnięciami, a także z przyczyn ekonomicznych. Kopalnię zlikwidowano 4 marca 2004 r.

Huta Metali Nieżelaznych Szopienice Spółka Akcyjna – huta istniejąca od 1834 w katowickiej dzielnicy Szopienice. Była jednym z największych w Polsce producentów wyrobów walcowanych z miedzi i mosiądzu – taśm, blach, krążków oraz rurek cienkościennych. W 2008 roku została postawiona w stan

likwidacji.

Spodek – hala widowiskowo-sportowa, zlokalizowana w Katowicach przy Alei Wojciecha Korfa 35, stanowiąca własność miasta Katowice. Została wybudowana pod nazwą Wojewódzka Hala Widowiskowo-Sportowa w Katowicach, pod którą jest znana w literaturze architektonicznej i pod którą funkcjonowała do 1997. Hala główna z zewnątrz kształtem przypomina nieco latający spodek (tzw. UFO), co wynikało z połączenia dwóch podstawowych funkcji planowanych dla tego obiektu: hali sportowej i hali widowiskowej. Schematy widowni w obu przypadkach znacznie się od siebie różnią: pierwszy preferuje układ centralny areny, drugi układ kierunkowy. Bezpośrednio do hali przylega lodowisko, sala gimnastyczna i hotel, które są

połączone w jedną całość tzw. antresolą. W Spodku są organizowane mecze siatkówki, koszykówki, hokeja na lodzie, koncerty muzyczne, imprezy okolicznościowe, konferencje naukowe, kongresy i zgromadzenia Świadków Jehowy, przedstawienia cyrkowe, rewie na lodzie, rewie cyrkowe i imprezy targowe.

II. Bytom

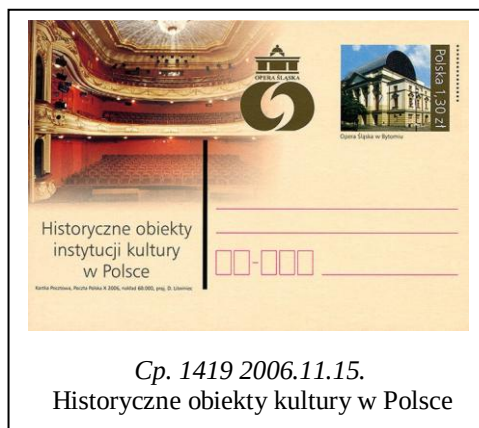
Początki Bytomia sięgają już XI w., gdy król Bolesław Chrobry na Wzgórzu Małgorzaty zbudował gród obronny. Od XII w. jest siedzibą kasztelanii, stał się ważnym ośrodkiem handlowym, rzemieślniczym i górniczym (kopalnie ołowiu i srebra). W 1241 r. został zniszczony przez Tatarów, w roku 1254 odbudowany i lokowany na prawie niemieckim. Bytom pozostał pod rządami Piastów śląskich do chwili wygaśnięcia linii opolskiej, tj. do 1532 r. Rozkwit gospodarczy przypada na wiek XIV w związku z rozbudową górnictwa i hutnictwa oraz handlem z Polską. W 1526 r. został odstąpiony przez Królestwo Czeskie Brandenburgii, następnie od 1697 r. należał do Austrii, a w 1741 r. wraz z całym Śląskiem został zajęty przez Prusy. W okresie

międzywojennym Bytom, jako jedyne miasto na terenie Niemiec, miał gimnazjum polskie. W latach 1919-21 był siedzibą Polskiego Komisariatu Plebiscytowego. Działał tu pułk Strzelców Bytomskich, a w latach 1922-1931 Konsulat RP w Bytomiu. W czerwcu 1946 miasto zostało włączone administracyjnie do nowo powstałego województwa śląskiego. W Bytomiu zachowany został układ urbanistyczny średniowiecznego miasta typowy dla ówczesnych miast europejskich, lokowanych na prawie niemieckim.

Siedzibą **Opery Śląskiej** w Bytomiu prawie od początku pozostaje gmach byłego Teatru Miejskiego, zbudowany w latach 1899-1901 według projektu berlińskiego architekta Alexandra Böhma, w stylu neoklasycystycznym. Za oficjalną datę utworzenia Opery Śląskiej w Bytomiu przyjmuje się dzień premiery *Halki* Stanisława Moniuszki

(14 czerwca 1945 r.), którą wystawił zespół utworzony i kierowany przez artystę Adama Didura. Zrealizowano tutaj w ciągu istnienia sceny około 250 premier oper i baletów. Scena słynie również z koncertów galowych transmitowanych w radiu i telewizji. Od pierwszych lat prezentowane są także dzieła baletowe - właśnie na bytomskiej scenie odbyła się pierwsza w Polsce po roku 1945 premiera baletu *Pan Twardowski*. Opera Śląska w Bytomiu znana jest również poza granicami kraju. Gościła w Niemczech i we Włoszech, Holandii, Belgii i Danii, Francji, Hiszpanii, na Ukrainie i w Czechach. Jako jedyna scena operowa w Polsce odbyła dwukrotnie tournée po kontynencie amerykańskim prezentując *Halkę* Moniuszki na scenach Stanów Zjednoczonych Ameryki.

III. Chorzów

Dzisiejsze miasto Chorzów jako jedno z centralnych miast Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego powstało poprzez scalanie się kilku osad, których historia rozwija się od końca XVIII wieku. Związana jest z dynamicznymi poszukiwaniami i wydobywaniem węgla kamiennego oraz budową w pobliżu powstających kopalń oraz hut żelaza na przestrzeni XIX wieku.

W nadaniu dóbr klasztorowi Bożogrobców z Miechowa przez księcia opolsko – raciborskiego Władysława w 1257 roku występuje nazwa Charzow (obecna nazwa Chorzów), do której zakon otrzymuje prawo lokacji na prawie magdeburskim. W XVI wieku w okolicach Chorzowa wydobywane są rudy srebra – ołowiane oraz rudy żelaza. W tym czasie powstaje też pierwszy murowany kościół w osadzie. Ważnym wydarzeniem w dziejach Chorzowa jest znalezienie przez proboszcza Ludwika Bojarskiego, w 1780 roku, pokładów węgla kamiennego. Powstaje kopalnia „Fürstin Hedwig” („Księżna Jadwiga”) należąca do parafii. Pod koniec XIX wieku uruchomiono w Chorzowie elektrownię. Podczas I wojny światowej uruchomiono fabrykę związków azotowych w celu dostaw saletry chilijskiej potrzebnej do produkcji amunicji. W wyniku powstań śląskich i przeprowadzonego plebiscytu Chorzów

znalazł się w granicach Polski. Fabrykę związków azotowych przejęło państwo polskie, a na jej czele stanął prof. Ignacy Mościcki.

Cp. 674 1977.05.20.
175-lecie Huty "Kościuszkowski"

W miejscu gdzie dzisiaj leży centrum miasta w połowie XVIII wieku były jeszcze pustki. Lata 1790 –1798 zapoczątkowały na Śląsku pruski monopol węglowy. W tym okresie hr. Reden wykupuje ziemię i poszukuje złóż węgla kamiennego potrzebnego do wytopu surowki w hutach. Pierwsze złoża odkryto już w maju 1791 roku. Osada „Könighütte” („Królewska Huta”) powstaje dla robotników

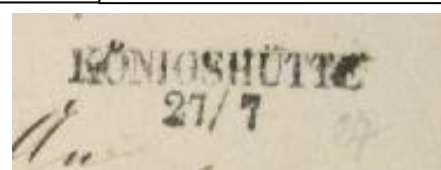
zn. nr 4537/14r.

Historia polskiej fotografii.
Królewska Huta, fragment

kopalni jak i otwartej w 1802 roku huty o tej samej nazwie(późniejsza nazwa Huta Kościuszkowski). Kolonia obejmuje w tym czasie 18 domów, każdy przeznaczony dla 5 rodzin oraz budynek urzędu hutniczego z mieszkaniem dla dyrektora huty. W tym roku otwarto szkołę dla dzieci urzędników i robotników. Od 1804 roku istnieje dla kolonii urząd pocztowy najpierw w gmachu fiskalnym, który następnie zajął urząd hutniczy, a później w domu kolonialnym nr 6 oraz 11(obecnie ul. Kalidego). Funkcję poczmistrza sprawuje początkowo, aż do swojej śmierci w 1847 roku nauczyciel ewangelicki - Daniel Passek.

Prawa miejskie Könighütte (Królewska Huta) otrzymała 17.07.1868 roku. Włączono do niej okoliczne gminy Szarlociniec, Pniaki, Erdmannswille oraz kolonie z Średnich i Górnych Łagiewnik oraz Klimzowca. W skład miasta weszły również parcele położone na terenach Dolnych i Górnych Hajduk oraz Chorzowa. W 1872 roku otworzono dworzec kolejowy obecnie Chorzów Miasto. Ze względu na brak miejsca rynek miasta i ratusz zostaje wybudowany po drugiej stronie torów kolejowych niż osada Królewska Huta. W roku 1891 poczta przenosi się do nowej siedziby na rogu obecnej ulicy Wolności i ulicy Pocztowej. Gmach wybudowano według projektu J. Schuberta w neogotyckim stylu. Budynek wzniesiono z czerwonej cegły elewacyjnej dodając zdobienia w postaci glazurowanych kształtek w kolorze zielonym. Osadzony jest na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, z wysokim, krytym czerwoną dachówką dachem. Ostrołukowe otwory okienne dekorowane są na krawędziach wałkiem i naprzemiennymi płytkami w kolorze zielonym i czerwonym. Główne wejście do budynku umieszczone jest w ściętym narożniku. W strefie dachu posiada ażurowy szczyt. Od ulicy Pocztowej do budynku przylega ośmioboczna wieża, pełni ona funkcję klatki schodowej i zwieńczona jest ażurowym hełmem. Był on elementem ówczesnego napowietrznego systemu telegraficznego. Po plebiscycie tereny Królewskiej Huty przypadają Polsce, choć sąsiedni Bytom zostaje niemiecki.

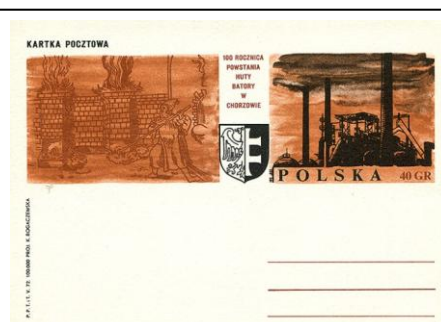
Dynamiczny rozwój dzielnicy obecnego Chorzowa – Chorzowa Batorego związany był z powstaniem w 1872

List nadany w Könighütte 27 lipca 1827 roku ze stemplem nadawczym poczty pruskiej- podłużnym dwuwierszowym, bez ramki. W drugim wierszu występuje dzień i miesiąc

2010.10.25. **Chorzów 1** Dzień
łącznościowca w regionie katowickim
Poczta Polska S.A.

Cp. 518 1972.05.15. 100-lecie Huty
Batory i Okręgowa WF "Chorzów 72"

roku huty „Bismarck” (obecnie „Batory”). Otaczały ją domy robotników. Powstały szkoła, szpital, dom kultury i willa dla dyrektora. Na przełomie wieków wybudowano kościół pw. Najświętszej Marii Panny. Od 1898 roku jeździł wąskotorowy tramwaj z Katowic przez Hajduki do Królewskiej Huty i z Hajduk przez Świętochłowice do Bytomia. Na początku XX wieku powstaje zajezdnia tramwajowa i elektrownia dla tramwajów.

Rozrastające się miasto Królewska Huta oraz sąsiednie gminy Chorzów i Nowe Hajduki skłaniają władze województwa śląskiego do połączenia ich w jedno miasto od 1 lipca 1934 roku. Nowemu organizmowi nadają nazwę Chorzów, a dotychczasową gminę Chorzów nazywają Chorzów Stary. Po wyborach Prezydentem miasta zostaje Karol Grzesik, który sprawuje tę władzę do wybuchu II wojny światowej. W 1938 roku radni przyjmują herb Chorzowa, który obowiązuje do dziś. Po prawej stronie na czarnym polu znajduje się połowa krzyża Bożogrobców, po lewej na niebieskim tle żółty pół-orzeł będący od XIII wieku znakiem śląskich Piastów. W 1939 roku Hajduki Wielkie przyłączono do Chorzowa. Od tego czasu rozpoczyna się historia Chorzowa jako jednego miasta składającego się z kilku, mających swoją odrębną historię, dzielnic.

Dziś dawne filary przemysłu nie odgrywają już wiodącej roli, gdyż w wyniku przemian gospodarczych doszło do restrukturyzacji zakładów w pracy w wyniku czego zamknięto bądź połączono z innymi chorzowskie kopalnie, ograniczono także zakres działania hut stali. W hucie Kościuszk (Królewskiej) zamknięto wydziały wielkich pieców, stalownię, aglomerownię i koksownię. Huta Batory została natomiast sprywatyzowana i podzielona na kilka spółek. Do dziś działają Zakłady Azotowe (podobnie jak huta Batory sprywatyzowane), nowoczesna Elektrociepłownia ELCHO Chorzów (w miejsce Elektrowni Chorzów), Alstom Konstal (dawniej Konstal) specjalizujący się dzisiaj głównie w konstrukcjach taboru szynowego, Zakłady Chemiczne HAJDUKI. W wyniku ograniczenia roli przemysłu ciężkiego oraz zastosowaniu nowoczesnych technologii znacznie spadła emisja substancji szkodliwych dla atmosfery.

28 stycznia 2006 – na terenie Międzynarodowych Targów Katowickich dochodzi do katastrofy budowlanej. W wyniku wad konstrukcyjnych oraz naporu grubej warstwy zalegającego śniegu zawaleniu ulega hala wystawowa o pow. ok. 1,5 ha. W momencie runięcia konstrukcji w hali odbywała się wystawa gołębi pocztowych. Pod jej gruzami zginęło 65 osób, a ok. 190 odniosło obrażenia wymagające hospitalizacji.

Park Śląski, do 2012:

Wojewódzki

Park Kultury i Wypoczynku im. gen. Jerzego Ziętki (WPKiW) – park miejski w Chorzowie, zajmujący powierzchnię 620 ha. Jest to jeden z największych parków miejskich w Europie. Park nazywany jest *zielonym płucami* Górnego Śląska, stanowi też kulturalne centrum konurbacji górnośląskiej. Rozpoczęcie budowy nastąpiło w 1951 roku. Na jego terenie znajdują się: Stadion Śląski, Ogród Zoologiczny, Wesołe Miasteczko, Planetarium Śląskie, Górnośląski Park Etnograficzny (Skansen), Ośrodek Harcerski, sala wystaw Kapelusz (powstała w 1968 roku, ma charakterystyczny wygląd damskiego kapelusza), Rosarium, Galeria Rzeźby Plenerowej.

Stadion Śląski – Jest to obiekt uniwersalny, mogą się na nim bowiem odbywać mecze piłkarskie, zawody żużlowe, mityngi lekkoatletyczne oraz imprezy muzyczne. Od chwili oddania do użytku,

największa tego typu budowla w Polsce. Natomiast przebudowa w 2011 roku i budowa Stadionu Narodowego w Warszawie spowodowała spadek na drugie miejsce. Obiekt został ukończony latem 1956. Jego oficjalna inauguracja miała miejsce 22 lipca 1956 – przegranym 0:2 – towarzyskim spotkaniem piłkarskim przeciwko NRD. Pierwszym dyrektorem został Mikołaj Beljung. W 1959 założono na nim sztuczne oświetlenie elektryczne (pierwsze w Polsce). W 1993 Polski Związek Piłki Nożnej nadał mu status Stadionu Narodowego. Początkowo trybuny stadionu mogły oficjalnie pomieścić 87 000 widzów, jednak regularnie zasiadało na nim od 90 000 do 100 000 kibiców, toteż szybko przylgnęło do niego miano *stutysięcznika*. Rekord frekwencji – 120 000 osób – padł 18 września 1963, podczas meczu piłkarskiego Pucharu Europy Mistrzów Krajowych Górnik Zabrze – Austria Wiedeń. Międzynarodowe wymogi bezpieczeństwa wymusiły, z biegiem czasu, stopniowe zmniejszanie jego pojemności. Wieża - były symbol stadionu, zlokalizowana w centralnej części obiektu, od samego początku była symbolem całego obiektu. Pierwotnie mieściły się w niej biura administracyjne oraz pomieszczenia techniczne, natomiast później nie pełniła żadnej funkcji. W związku z rozpoczęciem kolejnego etapu przebudowy stadionu, we wrześniu 2008 roku wieża została rozebrana.

Polacy trzykrotnie pieczętowali na nim awans do mundialu: w 1977, 1985 i 2001 a raz do mistrzostw Europy w 2007. Do tej pory łącznie odbyło się tutaj 55 oficjalnych meczów polskiej kadry narodowej, z czego 23 zostały przez nią wygrane, 14 przegranych i 18 zremisowanych (przy bilansie bramkowym: 88 goli strzelonych i 55 goli straconych).

Od 8 czerwca 1972 murawę boiska Stadionu Śląskiego okalał pełnowymiarowy tor żużlowy. Najważniejszymi zawodami w tej dyscyplinie rozgrywanymi na nim były żużlowe mistrzostwa świata: indywidualne (4 krotnie: 1973, 1976, 1979 i 1986, par (2-krotnie: 1978 i 1981) i drużynowe (1-krotnie: 1974). Dwa razy odbyły się tutaj zawody Grand Prix Europy. Ich organizatorem była bydgoska Polonia, która jednocześnie organizowała w Bydgoszczy Grand Prix Polski. Stadion Śląski stanowił też największy obiekt żużlowy na świecie.

Śląski Ogród Zoologiczny – ogród zoologiczny położony na terenie

Parku Śląskiego w Chorzowie. Obejmuje obszar o powierzchni 47,5 ha będąc tym samym trzecim, po ogrodach w Gdańsku-Oliwie i Poznaniu, pod względem powierzchni ogrodem zoologicznym w Polsce. Znajduje się w nim 2201 zwierząt, 280 gatunków.

Jego początki sięgają roku 1954, kiedy to zaczęto budować klatki dla zwierząt. Następnie zostały przeniesione do niego pierwsze gatunki zwierząt z zoo w Katowicach i Bytomiu. W roku 1975 zakończono budowę Kotliny Dinozaurów. Znajdują się tam betonowe rekonstrukcje szesnastu

dinozaurów, których szczątki odnalazła polska grupa paleontologów na pustyni Gobi w latach 1963-1971. Na terenie ogrodu działa Mini Zoo. Występują tam zwierzęta łagodniejsze, które można nakarmić oraz pogłaskać takie jak króliki, świnki morskie, kozy domowe czy owce domowe.

Planetarium Śląskie – największe i najstarsze planetarium i obserwatorium astronomiczne w Polsce. Zostało założone 4 grudnia 1955 roku w ówczesnym Wojewódzkim Parku

Kultury i Wypoczynku (obecnie nazywany również Parkiem Śląskim) położonym w Chorzowie. Budowę Planetarium Śląskiego im. Mikołaja Kopernika rozpoczęto z okazji *Roku Kopernikowskiego* jeszcze w 1953 roku. Zbudowano je na najwyższym wzniesieniu parku tzw. *Górze Parkowej*. Centralnym urządzeniem Planetarium Śląskiego jest potężny projektor, noszący również nazwę „planetarium” lub nazywany inaczej „UPP” (ang. *Universal Projection Planetarium*). Projektor został wyprodukowany przez zakłady Zeiss w Jenie. Waży on ponad 2 tony, natomiast wysokość przy pionowym ustawieniu wynosi 5 m. Odtwarza on wygląd nieba z dowolnego miejsca na Ziemi o dowolnej porze, naśladując rzeczywisty firmament. Ekranem projekcji jest największa w kraju kopuła o średnicy 23 metrów. Widownia może pomieścić 400 osób. W zespole budynków Planetarium Śląskiego znajduje się także obserwatorium astronomiczne (z największym w Polsce 30-centymetrowym refraktorem), kilkumetrowy zegar słoneczny, stacja klimatologiczna i stacja sejsmologiczna.

IV. Piekary Śląskie.

Nazwa wywodzi się prawdopodobnie od piekarzy wypiekających chleb na potrzeby bytomskiego grodu książęcego. Wieś Piekary pełniła wówczas wobec Bytomia rolę służebną (była tzw. wsią służebną). W XVII i XVIII w. zaczyna się upowszechniać nazwa Wielkie Piekary oraz Niemieckie Piekary, które to określenia spotykamy w dokumentach i opracowaniach historycznych. W tym okresie Piekary przeżywały bujny rozwój kulturowy i gospodarczy, wynikający z rosnącego kultu Matki Boskiej Piekarskiej. Do Piekar przybywali między innymi król Jan III Sobieski, August II Mocny, a słynący cudami obraz peregrynował na ziemie czeskie, między innymi do Hradec Kralove i Pragi. W okresie Wiosny Ludów, w połowie XIX w., powstała pierwsza na Górnym Śląsku drukarnia wydająca w języku polskim książki, modlitewniki i śpiewniki. Na fali odrodzenia narodowego, pod koniec XIX w., powstały towarzystwa śpiewacze, gimnastyczne, polskie czytelnie, pierwsze organizacje patriotyczne. W trakcie plebiscytu w 1921 r. 84% mieszkańców Wielkich Piekar głosowało za Polską. W czerwcu 1922 r. nastąpiło przejście terenów Piekar przez administrację polską. Miejscowość posiada prawa miejskie od 1 stycznia 1947 roku. Piekary Śląskie są od XVII wieku ośrodkiem pielgrzymkowym oraz jednym z głównych w Polsce ośrodków kultu maryjnego z obrazem *Matki Boskiej Piekarskiej*. Miasto uznawane jest przez wielu za *duchową stolicę Górnego Śląska*.

Zn 3993 2004.08.14.
Sanktuaria Maryjne

Cp.1713 2015.05.27. Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich

Bazylika Najświętszej Marii Panny i św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich – bazylika mniejsza wchodząca w skład Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej.

Matka Boża Piekarska – według źródeł kult Matki Bożej Piekarskiej należy związać z osobą proboszcza księdza Jakuba Roczkowskiego, który w roku 1659 przeniósł obraz Matki Bożej, znajdujący się w nawie bocznej w kościele św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich, do nawy głównej.

Ważną datą jest rok 1676, kiedy to mieszkańcy Tarnowskich Gór zwrócili się o pomoc do Matki Bożej w związku z szalejącą w mieście zarazą, która pozbawiła życia setki ludzi. Ludność udała się na pielgrzymkę, co przyniosło efekty – zaraza ustąpiła. Wiadomość o zwalczeniu zarazy rozeszła się poza granice Śląska. Według źródeł w tym czasie do Piekar przybywało ponad 100 tysięcy pielgrzymów rocznie. Sława Piekarskiej Madonny dotarła aż do Czech, gdzie w 1680 również wybuchła zaraza. Cesarz Leopold I próbował się ratować, uciekając z Wiednia do Pragi, skąd wysłał list do kolegium

jezuickiego w Opolu z prośbą o dostarczenie cudownego obrazu z Piekar. Zaraza ustąpiła całkowicie po przejściu procesji, w której udział wziął cesarz Leopold I i jego małżonka Eleonora. Po tych wydarzeniach obrazowi z Piekar nadano oficjalne tytuły „obrazu cudownego” oraz „obrazu świętego”. Oryginalny obraz nie znajdował się w Piekarach za długo. Z powodu zagrożenia tureckiego został on 25 lipca 1683 roku przeniesiony do Nysy. Także Jan III Sobieski odwiedził Piekarskie Sanktuarium w drodze do Wiednia. Król ofiarował dary, m.in. złoty kielich mszalny oraz patenę, które są używane do dzisiaj podczas mszy świętych z okazji najważniejszych uroczystości, obchodzonych w Sanktuarium.

W związku z rosnącym zagrożeniem szwedzkim obraz został 20 lipca 1702r., w wielkiej tajemnicy, wywieziony do Opola, skąd nie powrócił do dzisiaj. Obraz można oglądać w bocznej nawie kościoła katedralnego. Co ciekawe w 1983 wizerunek Madonny ukoronowano jako obraz Matki Bożej Opolskiej. W ołtarzu w Piekarach umieszczono „kopię”, która jednak nie jest podobna do obrazu znajdującego się w Opolu. Obrazy łączy jedynie sposób ułożenia postaci.

W okresie międzywojennym sanktuarium w Piekarach uzyskało miano głównego ośrodka religijnego Górnego Śląska. 15 sierpnia 1925 obraz ukoronowano koronami, które podarował i poświęcił papież Pius XI. Wizerunek Madonny dwukrotnie sprofanowano poprzez kradzież koron. Pierwszy raz podczas II wojny światowej w nocy z 7/8 grudnia 1940. Rekoronacji dokonano 13 czerwca 1965 roku (uczestniczyli w niej prymas Polski kard. Stefan Wyszyński oraz abp Karol Wojtyła). Druga profanacja miała miejsce w nocy z 29 lutego/1 marca 1984. Przez wiele lat nie było nic wiadomo o koronach, aż do roku 2014, kiedy to korony znaleziono i przekazano Sanktuarium.

31 grudnia 1854 roku ks. Jan Alojzy Ficek oficjalnie ujawnił zamiar wybudowania Kalwarii. Głównym budowniczym Kalwarii był jednak ks. Leopold Nerlich, który kontynuował rozpoczęte przez ks. Purkopa dzieło budowy Kalwarii. Nowego rozplanowania kaplic i ścieżek kalwaryjskich dokonał o. Władysław Schneider - franciszkanin znający bardzo dobrze układ Kalwarii Jerozolimskiej. Przy budowie pracowali całkowicie dobrowolnie i bezinteresownie górnicy i hutnicy. Ich rodziny wykonywały prace pomocnicze. Włościanie dostarczali furmanki do przewozu materiałów budowlanych, a ofiarność wszystkich, całego ludu śląskiego, umożliwiała zgromadzenie niezbędnych funduszy na budowę, wyposażenie i wystrój kaplic. Dzięki tej ofiarności na prawie 10 hektarach wybudowano 14 kaplic Drogi Krzyżowej, 15 kaplic różańcowych i 11 innych, związanych z życiem Chrystusa i Jego Matki. Budowę Kalwarii, rozpoczętą przez ks. Leopolda Nerlicha, zakończył jego brat, ks. Karol Nerlich. Za jego czasów przedłużono niektóre ścieżki kalwaryjskie oraz wbudowano pięć ambon – kazalnicy. Uroczystość konsekracji Kalwarii poprzedziły misje święte - nauki w języku polskim i niemieckim głosiło pięciu misjonarzy. 21 czerwca 1896 roku, w obecności wielu kapłanów i 175 tysięcy wiernych, wrocławski biskup, kardynał Jerzy Kopp, poświęcił wszystkie obiekty sakralne wraz z kościołem Zmartwychwstania Pańskiego. W czasie uroczystości konsekrator podkreślił, że *Kalwaria stanowi dumę nie tylko Górnego Śląska i diecezji wrocławskiej, ale i katolików całego świata.*

V. Ruda Śląska

Obszar obecnej Rudy Śląskiej tworzy kilka miejscowości, które przed laty były od siebie niezależne. Kilka z nich ma rodowód średniowieczny. Jednak silny rozwój terenów obecnej Rudy Śląskiej nastąpił w XIX w., kiedy silnie zaczął rozwijać się przemysł ciężki. Zmiany wtedy zapoczątkowane doprowadziły do scalania się niezależnych dotąd miejscowości w nowe organizmy. W ten sposób najpierw w 1951 r. powstały miasta Ruda i Nowy Bytom, które w 1959 r. połączyły się w miasto Ruda Śląska. W 1179 r. teren obecnego miasta został odłączony od Małopolski i włączony do Śląska. Obecna dzielnica Ruda istniała jako wieś już w 1243 r. O jej lokacji na prawie niemieckim wspomina tzw. Rejestr Ujazdu, sporządzony w latach 1295-1305. Na podstawie tego dokumentu można stwierdzić, że obszar wsi obejmował wówczas 50 włók, czyli 1220 ha. Poza Rudą w średniowieczu powstały także: Kochłowice, Orzegów, Bielszowice i Halemba.

Różnorodne jest pochodzenie nazw miejscowości znajdujących się obecnie w obrębie Rudy Śląskiej. Nazwa „Ruda” łączy się z rudami żelaza, które dawniej wydobywano na tym terenie. „Orzegów” to forma słowa „Orzegłowy” bowiem podobno po najazdach tatarskich chłopcy często wykopywali przy orce ludzkie czaszki. „Kochłowice” wiążą się z osobą Kochła, którego własnością były łąki nad Kłodnicą. Potok ten dał nazwę wsi: Kłodnicy (obecnie część Halemby). Dopływ Kłodnicy – Bielsza stał się podstawą do utworzenia nazwy „Bielszowice”. W 1313 r. właścicielem wsi Ruda był Marcin z Orzegowa. W 1360 r. po raz pierwszy wzmiankuje się Kochłowice (jako „Kochłowa Łąka”). W 1401 wzmiankowany jest zamek w Rudzie należący do rodu Rudzkich. W 1440 r. powstał pierwszy kościół (drewniany) w Bielszowicach. W 1472 r. właścicielem wsi Bielszowice jest Matyey Bielszowski (Maciej Bielszowski). W 1478 r. po raz pierwszy wzmiankowana jest wieś Kłodnica. W 1543 r. właścicielem Rudy jest Jan Gierałowski. Z epoki średniowiecza do naszych czasów zachował się średniowieczny gródek stożkowy w dzielnicy Kochłowice, który funkcjonował między XIII a XV w.

Od samego początku tereny miasta związane były z wydobywaniem rud metali. Doprowadziło to do odkrycia znacznie cenniejszego produktu – węgla kamiennego w II poł. XVII w. Tak więc od 1740 r. na terenie Rudy rozpoczęły się formalne starania o nadanie kopalń. Trudno jeszcze jednak mówić o górnictwie, skoro w 1752 r. załoga pierwszej na Górnym Śląsku kopalni – „Brandenburg” – liczyła 2 górników fachowców sprowadzonych z Saksonii. Obfite zasoby węgla przyciągały wielu przedsiębiorców, którzy inwestowali w ten teren budując kopalnie, huty, koksownie oraz cegielnie. Wpłynęło to na szybki wzrost liczby mieszkańców i zmieniło oblicze rudzkiej wsi. Rolnictwo ograniczało się do drobnych gospodarstw, których właściciele pracowali również w przemyśle. W 1889 r. w Rudzie, dzisiejszej dzielnicy Rudy Śląskiej zamontowano oświetlenie elektryczne, dzięki czemu Ruda stała się pierwszą wsią w Rzeszy Niemieckiej posiadającą to udogodnienie.

W krajobrazie Rudy zaczęły pojawiać się osiedla robotnicze, otaczające zwartymi kompleksami tereny kopalni. Miejscowi potentaci zaczęli tworzyć warunki życia dla bardzo swobodnego stanu społecznego, jakim byli górnicy. Żyjąc w cieniu kopalni, widząc ciągle ręce czarne od węgla, dorastając i umierając w rzeczywistości nierozdzielnie związanej z kopalnianymi chodnikami – ludzie ci tworzyli swoją własną, niepowtarzalną kulturę. W 1918 r. powstało tu Towarzystwo Gimnastyczne

„Sokół”, a od 1919 r. Towarzystwo Czytelni Ludowych oraz polskie towarzystwa śpiewacze „Dzwon” i „Promień”. Powstała także założona przez mieszkańców Polska Organizacja Wojskowa Górnego Śląska (organizatorzy A. Gruchel i Wiktor Weidemann). W czasie strajku szkolnego polskich dzieci w czerwcu 1920 przeciwko niemieckim represjom protestowało 1317 uczniów.

W latach 1919-1921 w czasie powstań śląskich w walkach uczestniczyło 3 000 osób z terenu Rudy Śląskiej. Strajk generalny, który przyspieszył wybuch I Powstania został zapoczątkowany lokautem w kopalni „Lithandra”. O Rudę prowadzono także zwycięskie dla powstańców walki w II powstaniu śląskim w dniach 2/3 sierpnia 1920 r. Do dziś trwa w Rudzie pamięć o takich działaczach z okresu powstań jak: Wincenty Janas, Piotr Niedurny. Powstania śląskie zapisały się krwawymi kartami w historii miasta i pozostawiły za sobą liczne nagrobki na rudzkich cmentarzach, jednak w ich wyniku przeprowadzono plebiscyt, w którym mieszkańcy Rudy w większości wskazali, że chcą by Ruda Śląska była przyłączona do Polski. W 1922 r. cały teren obecnej Rudy Śląskiej przyłączono do Polski.

Czas okupacji hitlerowskiej to kolejne bolesne daty w historii miasta. 1 października 1939 r. w Nowym Bytomiu, niemiecki Freikorps zastrzelił 18 Polaków (m.in. Hermana Kubicę, Jadwigę Markową, Wilhelma Prokszę, Karola Tłasczyka). Niemal natychmiast po zakończeniu walk w 1945 r. mieszkańcy rozpoczęli ratowanie swoich zakładów i przygotowanych do zalania kopalń. Dzięki nim nie ustało wydobywanie węgla. Przy trasie samochodowej ze Świętochłowic do Rudy Śląskiej, za ostrym zakrętem w prawo przy zakładach Zgody, znajdował się do 1945 r. niemiecki obóz wykorzystywany następnie przez rosyjskie NKWD i UB w którym ginęli polscy patrioci, Ślązacy, Niemcy, volksdeutsche i członkowie NSDAP. Tylko brama i słupy z czerwonej cegły przypominają o tym miejscu. W latach 1942-1945 znajdował się tam podobóz koncentracyjny KL Auschwitz Eintrachthütte, w którym śmierć poniosło około 400 więźniów Auschwitz. Kierował nim SS-Hauptscharführer Wilhelm Gerhard Gehring. Podobóz został opuszczony przez Niemców 23 stycznia 1945 r. i zajęty przez Armię Czerwoną. W tym obozie od lutego do grudnia 1945 r. zmarło zdaniem katowickiej prokuratury co najmniej kolejnych 1 538 osób (w większości w wyniku epidemii tyfusu). Większość ofiar byli to początkowo Polacy, a potem inni mieszkańcy Śląska oskarżeni o „narodowość niemiecką” lub „niechęć do nowej władzy ludowej” oraz członkowie NSDAP. Prokuratura w Katowicach ustaliła, że za drutami obozu znaleźli się także, z niewiadomych przyczyn, Szwajcarzy oraz Holendrzy (38 osób).

Do 1950 r. istniało na terenie dzisiejszej Rudy Śląskiej szereg miejscowości, każde z własną wielowiekową przeszłością. W 1951 r. w wyniku zlikwidowania powiatu katowickiego stworzono z nich dwa miasta wydzielone: Nowy Bytom i Rudę. W 1959 r. oba miasta połączono i tak powstała dzisiejsza Ruda Śląska. Istnieją w niej obok siebie nowoczesne osiedla mieszkaniowe oraz kolonie starych familoków. Do dzisiaj funkcjonują stare kopalnie, założone przez niemieckich potentatów przemysłowych: Ballestremów, Schaffgotschów, Donnersmarcków, czy też przez „Rudzkiego Kopciuszka” – Joannę Gryzik, dziedziczkę fortuny Karola Goduli – króla cynku. Są też nowoczesne zakłady i kopalnie jak np. „Halemba”.

Huta Pokój– huta żelaza znajdująca się w Nowym Bytomiu dzielnicy Rudy Śląskiej. Jest producentem i dystrybutorem wyrobów stalowych. Należy do Grupy Węglukoks. W 1840 roku David Loewenfeld, Moritz Friedlander i Simon Loewi założyli hutę o nazwie "Friedenshütte". W 1884 roku w zakładzie uruchomiono pierwszą stalownię tomasowską, a trzy lata później stalownię martenowską. Dla pracowników huty i ich rodzin w 1904 roku wybudowano dom towarowy i od niego przyjęło swą potoczną nazwę przyzakładowe osiedle "Kaufhaus". W 1933 uruchomiono w zakładzie linię produkcyjną do walcowni cienkiej blachy na zimno konstrukcji Tadeusza Sendzimira. W czasie dwudziestolecia

międzywojennego huta "Pokój" była największą hutą żelaza w Polsce. Obecnie huta zajmuje się produkcją i dystrybucją wyrobów stalowych.

W styczniu 2009 roku otrzymała tytuł "Perły Polskiej Gospodarki".

VI. Świętochłowice

Miasto leży nad rzeką Rawą, w południowej części Wyżyny Śląskiej. Jest to trzecie najgęściej zaludnione miasto w Polsce (3 934,8 osób/km²), a jednocześnie najmniejsze z miast na prawach powiatu pod względem zajmowanej powierzchni – 13,31 km². Prawa miejskie Świętochłowice posiadają od 1 stycznia 1947. Do intensywnego rozwoju miasta przyczynił się przemysł ciężki, głównie górniczy i hutniczy. Obecnie w wyniku procesu restrukturyzacji kopalnie węgla kamiennego zostały zlikwidowane. Do dziś na terenie Świętochłowic funkcjonuje dawna *Huta Florian*, obecnie jako część koncernu *ArcelorMittal Poland*. Jednym z najciekawszych zabytków na terenie miasta jest pochodzący z XIX wieku kościół św. Piotra i Pawła. Miasto swoje początki datuje na koniec XIII w. Pierwsza wzmianka dotyczyła obecnej dzielnicy Świętochłowic Chropaczowa. Nazwa CHROPAZCOW została wymieniona w dokumencie księcia bytomskiego Kazimierza II z dnia 21 lipca 1295 roku. Dopiero 18 lat później, 25 maja 1313 roku, w dokumencie księcia Ziemowita występują SWENTOCHLOWICZE. Chropaczów tak jak Świętochłowice lokowane były na prawie niemieckim. Obydwie wsie poprzez lata przechodziły przez ręce kolejnych właścicieli aż po rok 1826 kiedy to Chropaczów nabywa Karl Lazarus hrabia Henckel von Donnersmarck, który dwa lata później również nabywa Świętochłowice. Pierwsza połowa XIX wieku to wielki rozwój przemysłu na terenie ówczesnych Świętochłowic, powstają kolejne osady Lipiny oraz Zgoda w późniejszym czasie kolonia robotnicza Piaśniki. Istotną sprawą dla rozwoju poczty w Świętochłowicach było otwarcie Kolei Górnośląskiej (Oberschlesische Eisenbahn) z Wrocławia do granicy Królestwa Prus w Słupnej. Wraz z otwarciem stacji kolejowej uruchomiono w listopadzie 1845r. agenturę pocztową. Tutejsza ekspedycja posiadała swój stempel numerowy o nr 1380, był to jeden z 88 stosowanych ówczesznie na Górnym Śląsku. Budynek tutejszej poczty (niestety nieistniejący już) mieścił się pomiędzy obecnym starostwem, a ogrodem Martina. Tutejsza Królewska Ekspedycja Poczтовая oprócz Świętochłowic i Hajduk (obecnie dzielnica Chorzowa) obsługiwała Zgodę i cały rewir kochłowski (obecnie dzielnica Rudy Śląskiej).

VII. Tarnowskie Góry

Nazwa miasta pochodzi od nazwy wsi Tarnowice (obecnie dzielnica – Stare Tarnowice) i słowa *gory*, co w po staropolsku oznaczało kopalnię. Historia miasta jest mocno związana z wydobywaniem rud srebra, ołowiu i cynku. Według legendy, pierwszą bryłę kruszcu srebronośnego wyorał chłop Rybka około 1490 roku. Od tego czasu na teren dzisiejszego miasta zaczęli przybywać osadnicy, powstawały pierwsze osady górnicze. W 1526 r. Tarnowskie Góry otrzymały prawa miejskie. W połowie XV wieku Tarnowskie Góry były największym ośrodkiem górnictwa kruszcowego na Górnym Śląsku. Wielu zwolenników znalazła tu reformacja. W 1529 r. protestanci wybudowali pierwszy drewniany kościół, a dwa lata później na jego miejscu – murowany. Czasy świetności miasta zakończyła wojna trzydziestoletnia (1618-1648). W 1676 w Tarnowskich Górach

wybuchła zaraza, która ustąpiła po procesji błagalnej do Piekar. W 1683 r. w mieście gościł Jan II Sobieski z Królową Marysią. Udał się na odsiecz wiedeńską, zatrzymał się w *Siedlaczku* - restauracji, która istnieje do dziś. Na cześć jego pobytu w mieście organizowana jest coroczna impreza *Gwarki Tarnogórskie*. 16 grudnia 1740 roku wojska pruskie wkroczyły na Śląsk i rozpoczęły się wojny śląskie. Po zakończeniu pierwszej z nich w 1742 miasto przechodzi spod panowania austriackiego pod pruskie. W 1922 r. pomimo tego, że 85,17% mieszkańców miasta opowiedziało się w plebiscycie za Niemcami, miasto przeszło do Polski.

Zabytkowa kopalnia Srebra (Cp. 1491) w Tarnowskich Górach to jedyna w Polsce podziemna trasa turystyczna, umożliwiająca zwiedzanie podziemi dawnej kopalni kruszców srebronośnych. Od 2004 pomnik historii. Obiekt nominowany do wpisania na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Na głębokości 40 m powstał szlak turystyczny o długości 1740 m i kształcie trójkąta,

2010.02.24. **Tarnowskie Góry 1**
Kopalnie zabytkowe i skanseny
górnicze Sztolnia Czarne Pstrąga

Cp 1530 Kopalnie zabytkowe i skanseny
górnicze. **Sztolnia Czarne Pstrąga**

łączy trzy szyby: "Anioł", "Żmija" i "Szczęść Boże". W czasie niezwyklej wędrówki turyści oglądają pochodzące z XVIII i XIX w. przodki górnicze, dawne stanowiska pracy i narzędzia. Ze szlakiem sąsiadują trzy komory o wielkości od 500 do 2000 m². Blisko 300-metrowy fragment trasy trzeba pokonać łodzią. W budynku nadszybia Kopalni Srebra znajduje się multimedialne muzeum, w którym można zapoznać się z historią, geologią, technikami wydobywania i odwadniania tarnogórskich podziemi. Wędrując razem z przewodnikiem, turyści oglądają m.in. dawne narzędzia,

pluczkę, lampy używane pod ziemią, kubły do wydobywania urobku, a nawet górniczą przenośną toaletę. Oko przykuwa animowana maszyna parowa, pierwsza na Górnym Śląsku, zainstalowana na obecnych terenach miasta w 1788 roku.

Sztolnia Czarne Pstrąga to 600-metrowy fragment najdłuższej w rejonie Tarnowskich Gór sztolni odwadniającej, należącej do założonej w 1784 roku kopalni rudy ołowiu-srebrnej Fryderyk. Podczas wycieczki, kilkadziesiąt metrów pod ziemią, turyści wsiadają do łodzi i w tajemniczej scenerii przy świetle migocących lamp przepluwają odcinek 600 m. To najdłuższy w Polsce podziemny przepływ łodziami. Przewodnik odpychając łódki opowiada o historii tarnogórskiego górnictwa.

VIII. Gliwice

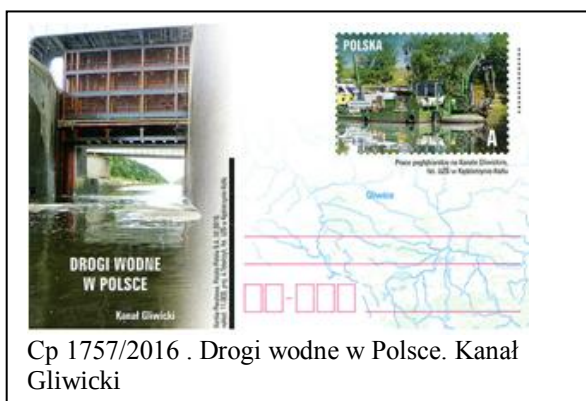
Pierwsze osady na terenie dzisiejszych Gliwic powstały we wczesnym średniowieczu. W 1276 roku miasto leżało w granicach Polski i miało charakter obronny, władze sprawował Siemowit – używając tytułu księcia gliwickiego. Po koniec XIII wieku przechodzi pod panowanie króla czeskiego Wacława II. W tym czasie tereny słyną z hodowli ryb, uprawy chmielu, produkcji piwa oraz młynarstwa. Po śmierci ostatniego władcy z linii Piastów w 1532r. Gliwice znalazły się w rękach

2010.06.19. **Gliwice 1** 760 lat Miasta
Gliwice

Habsburgów, a w 1596 roku zostają sprzedane władzą miasta i stają się wolnym miastem królewskim. W skład wchodzi okoliczne wsie: Knurów, Ostropa, Krywałd. Jan III Sobieski zmierzając z odsieczą na Wiedeń w roku 1683 zatrzymał się w Gliwicach w klasztorze Ojców Franciszkanów (dzisiaj ojców Redemptorystów). W początkach XVIII wieku miasto zostaje trzykrotnie spalone w wyniku pożarów. W latach 1740 – 1743 Gliwice znalazły się w granicach Królestwa Prus. Rozpoczęto budowę Kanału Gliwickiego, którego zadaniem był spływ węgla na rynek berliński. Budowa trwała od 1792 do 1822 roku. W 1876r. uruchomiono państwową hutę żelaza „Królewska Huta”, gdzie uruchomiono pierwszy na kontynencie europejskim wielki piec opalany koksem. Zasłynęła ona w całej Europie ze swoich odlewów artystycznych oraz przemysłu zbrojeniowego. W roku 1834 uruchomiona zostaje poczta oraz linia kolejowa łącząca miasto z Wrocławiem, trzy lata później przedłużono linię kolejową do Mysłowic. W roku 1887 został utworzony w Gliwicach powiat, co przyczyniło się do rozbudowy istniejących zakładów przemysłowych i powstawania nowych. W mieście istnieje gazownia, fabryka pieców, 4 drukarni oraz fabryka asfaltu i papy. Powstają banki oraz kasy oszczędnościowo – pożyczkowe. W roku 1899 powstaje pierwsza linia tramwajowa konna, która zostaje przedłużona do Piekara. W tym roku również oddano do użytku teatr. W okresie I wojny światowej przemysł został przestawiony na produkcję zbrojeniową. W czasie plebiscytu mieszkańcy miasta opowiedzieli się za przynależnością do państwa niemieckiego. Natomiast 88 gminy z pośród 102 gmin powiatu toszecko – gliwickiego opowiedziało się za pozostaniem w granicach państwa polskiego.

Podczas wyzwolenia Gliwic w 1945 roku przez Armię Radziecką dokonuje ona znacznych zniszczeń; spalony zostaje teatr Victoria oraz siedziba hotelu Oberschesien. Po wojnie miasto staje się drugim domem dla ludności lwowskiej. Powstaje Politechnika Śląska – jedna z najlepszych uczelni technicznych w Polsce kształcąca specjalistyczne kadry zasilające kadry zakładów Górnego Śląska.

Cp 1757/2016 . Drogi wodne w Polsce. Kanał Gliwicki

Kanał Gliwicki (niem. Gleiwitzer Kanal, Oberschlesischer Kanal) – droga wodna łącząca rzekę Odrę z Gliwicami w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym. Kanał Gliwicki powstał w miejsce starego Kanału Kłodnickiego. Kanał ten należy do kategorii kanałów żeglugowych dojazdowych, będących rodzajem kanałów łączących.

Kanał Gliwicki został zbudowany w latach 1935–1939, uroczystie oddany do użytku 8 grudnia 1939 i uruchomiony w 1941. Powstał w miejsce starego Kanału Kłodnickiego istniejącego do 1937 roku.

Nazywany był również Kanałem Górnośląskim . Długość kanału 40,60 km, maksymalna głębokość 3,50 m, różnica poziomów wody na początku i końcu kanału wynosi 43,60 m. Pokonanie różnicy poziomu wody przez jednostki pływające reguluje 6 śluz wodnych. Kanał żeglugowy wykonany jest częściowo w wykopie, a częściowo w nasypie. Jego szerokość waha się od 38,00 m w wykopie do 41,00 m w nasypie. Początek kanału znajduje się w Kędzierzynie-Koźlu na 98. kilometrze rzeki Odry, natomiast koniec kanału w basenie portowym Portu Gliwice. Kanał przebiega przez województwa opolskie (18,80 km) i śląskie (21,80 km). Głównym źródłem zasilania kanału jest rzeka Kłodnica oraz jeziora i zbiorniki wodne (Dzierżno Duże, Dzierżno Małe) położone w jego górnej części.

IX. Zabrze

Historia Zabrza sięga XIII wieku. Nawet i wcześniej, jeszcze przed najazdami mongolskimi na Polskę, istniały

na tym terenie osady. Z pierwszej połowy XIII wieku pochodzą wzmianki o najstarszej dzielnicy obecnego Zabrze – Biskupicach. W początkach XIV wieku Zabrze występowało w dokumentach pod nazwą „Sadbre”, oznaczającą osadę, położoną za, porośniętymi drzewami, urwiskami. Na takim właśnie, niezwykle malowniczym terenie powstała wieś Zabrze. Jej mieszkańcy zajmowali się głównie pracą na roli. Później, w okolicach XVI wieku zaczęto tu uprawiać chmiel.

Niestety położenie Zabrze, w pierwszych wiekach jego istnienia, nie było nazbyt korzystne dla jego rozwoju. Wieś w wyniku ciągłych wojen przechodziła z rąk do rąk. Początkowo należała do dóbr biskupa wrocławskiego. W XIV wieku przeszła w posiadanie czeskiego króla Jana Luksemburczyka. Następnie, w XVI wieku, po bitwie pod Mohaczem, kiedy to Habsburgowie opanowali Czechy i Węgry, Zabrze przeszło pod władanie Austrii. W drugiej połowie XVI wieku nowy właściciel osady, czeski szlachcic Szambor Dluhomil, wybudował tu na zagrabionej chłopom ziemi drewniany dwór, którego powstanie nie przyczyniło się jednak w najmniejszym stopniu do rozwoju wsi. Lepsze lata dla Zabrze nadeszły dopiero później, kiedy jego właścicielem został Aleksander Bielski. Na miejscu dawnego drewnianego dworu, postawił on dwór murowany. Obok niego wybudował także stajnię, owczarnię, słodownię i gorzelnię. Następnie dobra te przeszły na własność barona Jerzego Welczka, który ogromnie zasłużył się dla rozwoju całego regionu. W czasach, gdy ziemie te należały do Welczka i jego spadkobierców (siostry – Anny oraz siostrzenicy Anny i jej męża – barona Jana Bernarda III von Praschma), na terenie dzisiejszego Zabrze powstały tartaki, młyny wodne i browar.

Przemysł w Zabrzu rozwijać zaczął się dość późno, dopiero w XVIII wieku. Wtedy istniała tu niewielka kuźnica, w której wytapiano żelazo. Jednak prawdziwy przełom nastąpił, gdy w 1790 roku odkryto w okolicach Zabrze bogate złoża węgla kamiennego. Od razu rozpoczęto wydobywanie, najpierw w płytkich szybach, a od 1796 roku w wybudowanej tu Kopalni „Królowa Luiza”.

Cp 1492 Kopalnie zabytkowe i skanseny górnicze. „Królowa Luiza”

Z rozwojem przemysłu wiązał się też rozwój infrastruktury. I tak, w latach 1792-1822 zbudowano Kanał Kłodnicki. Ciągnął się on od, znajdującej się w Królewskiej Hucie, Kopalni „Król” aż za zabrańską Kopalnię „Królowa Luiza”. Miał on ułatwić transport węgla do Gliwic oraz dalej na zachód. W 1830 roku oddano do użytku „Kronprinzstrasse” (Drogę Następcy Tronu), która łączyła Królewską Hutę i Gliwice. Niedługo po tym wybudowano biegnącą przez Zabrze linię kolejową (łączącą Wrocław z Mysłowicami) oraz dworzec kolejowy.

Pod rządami nowego właściciela – Guido Henckela von Donnersmarcka, Zabrze ogarnęła rewolucja przemysłowa. Jedna za drugą powstawały kolejne kopalnie, huty i fabryki. I tak, jeszcze w pierwszej połowie XIX wieku uruchomiono kopalnię „Concordia” i hutę „Donnersmarck”. Następnie powstały tu także fabryka kotłów parowych Koetza, huta i koksownia „Reden”, fabryka Dechsela, wytwarzająca liny, kopalnia „Guido”, browar parowy i młyn Löbela Händlera, huta szkła Wilhelma Eisnera, fabryka smarów przemysłowych Carla Sachsa, prywatna gazownia, kopalnia „Hedwigswunsch” („Życzenie Jadwigi”, obecnie – „Jadwiga”), kopalnia „Ludwigsglück” („Szczęście Ludwika”).

Miejsca te nie tylko umożliwiły mieszkańcom Zabrze pracę poza sektorem rolniczym, ale także całkowicie odmieniły ich sposób życia. Malowniczy dotąd krajobraz zdominowały, stawiane na przeznaczonych niegdyś pod uprawę ziemiach, zakłady przemysłowe. Rozwijała się infrastruktura miejska, zaczęły powstawać domy i kolonie dla przyjezdných robotników.

27 marca 1837 roku, decyzją pruskiego króla, Fryderyka Wilhelma III, Zabrze stało się siedzibą nowo

powstałego powiatu zabrskiego.

W 1875 roku zabrzański sejmik wystosował do króla Wilhelma I wniosek o utworzenie gminy miejskiej – Zabrze. Król jednak nie wyraził na to zgody. Decyzja ta była bardzo korzystna dla przemysłowców – działalność na terenach wiejskich była korzystniejsza prawnie oraz znacznie niżej opodatkowana niż w miastach.

W 1914 roku zmieniono nazwę Zabrze na Hindenburg. Nowa nazwa nadana została na cześć bohatera spod Tannenberg – feldmarszałka Paula von Hindenburga.

Po przegranej przez Niemcy I wojnie światowej na Górnym Śląsku wybuchły w 1919 i 1920 roku dwa zbrojne powstania ludności polskiej. Kwestię przynależności Górnego Śląska rozstrzygnąć miał ostatecznie, zorganizowany w marcu 1921 roku, plebiscyt. Zdecydowana większość mieszkańców Zabrze opowiedziała się za pozostaniem tego obszaru w granicach Niemiec. Po przegranym plebiscycie Polacy zorganizowali w maju 1921 roku jeszcze jedno, trzecie powstanie. Powiat zabrzański został podzielony, Zabrze przypadło Niemcom. 1 października 1922 roku Zabrze uzyskało prawa miejskie.

W noc kryształową, z 9 na 10 listopada 1938 roku, w Zabrzu spalono synagogę. W czasie II wojny światowej znajdowały się tu obozy pracy. W 1945 roku do miasta wkroczyła Armia Czerwona. Po przejęciu władzy przez administrację polską, rozpoczęto proces weryfikacji narodowościowej mieszkańców. Niezweryfikowanych wysiedlono do Niemiec, a na ich miejsce przywieziono ludność z Kresów Wschodnich i Polski Centralnej. Po wojnie w Zabrzu powstały nowe osiedla, miasto zaczęło się rozbudowywać. Wzrosła także liczba mieszkańców. Jednakże od 1995 roku liczba ta konsekwentnie spada.

Zabrze nazywane jest miastem medycyny. W wizerunek miasta medycyny wpisała się postać prof. Zbigniewa Religi, który rozślawił nasze miasto w świecie. Założone przez niego Śląskie Centrum Chorób Serca, kierowane obecnie przez prof. Mariana Zembałę, należy do wiodących w Europie ośrodków kardiologii i transplantologii, podobnie jak w dziedzinie naukowo-badawczej Fundacja Rozwoju Kardiologii. Od 1925 roku misję opieki nad chorymi realizuje Zakon Kamilianów. Rada Miasta uchwaliła, że patronem miasta jest święty Kamil – patron chorych i szpitali.

Od 30 września do 8 października 2006 roku Relikwie Serca Świętego Kamila odwiedziły nasze miasto. Dzisiejsze Zabrze zajmuje obszar 80 km² i jest zamieszkałe przez ok. 200 tys. osób. Położone jest w zachodniej części Górnego Śląska i graniczy od północy z

gminą Zbrosławice, Tarnowskimi Górami i Bytomiem, od zachodu z Gliwicami, od południa z gminą Gierałtówice, a od wschodu z Rudą Śląską. Przez teren miasta przepływają: Bytomka, Kłodnica, Czarniawka i Potok Żernicki. Zabrze posiada znaczną powierzchnię terenów zielonych, które zajmują aż 62% jego powierzchni. Obecnie terytorium miasta podzielone jest na 18 dzielnic.

Zabrze niegdyś postrzegane jako przemysłowe, obecnie staje się miastem usług i turystyki przemysłowej. Jego charakter określają dziś podziemne skanseny „Królowa Luiza” i „Guido”. Polska Organizacja Turystyczna w 2003 roku przyznała miastu certyfikat za turystyczny produkt

Zn. Cp 1531/2010r. Kopalnie zabytkowe i skanseny Górnicze Zabytkowa Kopalnia Węgla Kamiennego "Guido" utworzona na terenie Zabrze.

roku p.n. „Zabrze – miastem turystyki przemysłowej”.

Kopalnia "Guido" założona została w 1855 roku przez hrabiego Guido Henckel von Donnersmarcka i przyjęła nazwę od jego imienia. Jako pierwszy zaczęto drążyć szyb "Barbara". W pierwszych latach XX w. na południe od kopalni "Guido" wybudowano nową kopalnię "Delbrück" ("Delbrückgrube" - późniejsza kopalnia "Makoszowy", obecnie "Sośnica-Makoszowy"), wydobywającą węgiel koksujący. Obok niej powstała koksownia. W 1904 r. dokonano podziemnego połączenia wyrobisk obu kopalń, a w 1912 r. kopalnię "Guido" formalnie włączono do kopalni "Delbrück"^[1] W 1967 r. zakład przekształcono w kopalnię doświadczalną "M-300".

W 1982 na terenie dawnej kopalni uruchomiono skansen, który działał do roku 1996. W czerwcu 2007 wznowiono ruch turystyczny. Po otwarciu poziomu 320 kopalnia składa się z dwóch poziomów o odmiennym charakterze ekspozycji. Na poziomie 170 metrów jest przedstawiona m.in. historia śląskiego górnictwa i metody wydobywania węgla z przełomu XIX i XX wieku. Na poziomie tym funkcjonuje też kaplica. W klimat epoki i charakterystykę pracy górników wprowadzają efekty audiowizualne (np. rozmowy górników, trzeszczenie stropów). Poziom 320 metrów ma, jak już opisano, charakter współczesnego górnictwa. Wycieczki oprowadzają przewodnicy w cenie biletu.

6. Zagłębie Dąbrowskie

Zagłębie dąbrowskie to pogranicze wschodniej części Wyżyny Śląskiej oraz zachodnich rubieży Wyżyny Krakowsko – Częstochowskiej. Termin „Zagłębie Dąbrowskie” został wprowadzony w latach 1835-1852 przez naczelnika Zachodniego Okręgu Górniczego – Józefa Patrycjusza Cieszkowskiego. Odnosił się on do zachodnich terenów Królestwa Polskiego będącego w tym czasie pod zaborem Cesarstwa Rosyjskiego.

Po reformie administracyjnej w 1999 roku teren w większości należy do województwa śląskiego i kryje takie miasta jak: Sosnowiec, Dąbrowę Górniczą, Będzin, Czeladź.

I. Sosnowiec

Miasto na prawach powiatu, liczące około 220 tys. mieszkańców, położone nad Czarną i Białą Przemszą oraz Brynicą. Jest niepisaną stolicą Zagłębia Dąbrowskiego. Prawa miejskie od 1902 roku (ukaz cara Mikołaja II). Swoją rozwój zawdzięcza pokładom rudy cynku, żelaza, węgla kamiennego eksploatowanych już w XIX wieku, nadgranicznemu położeniu w rejonie tzw. „Trójkątem trzech cesarzy” oraz zbudowanej w połowie XIX wieku „Droży Żelaznej” warszawsko – Wiedeńskiej. Na przełomie XIX i XX wieku był ośrodkiem ruchu rewolucyjnego. W 1905 roku w zamieszkach zginęło blisko 40 osób w walce z wojskiem rosyjskim. Wraz z transformacją ustrojową lat 90- tych ubiegłego wieku związana z likwidacją zakładów przemysłowych powstawać zaczęły nowe o profilu elektromechanicznym, motoryzacyjnym i budowlanym.

Sosnowiec może poszczycić się **Janem Kiepurą**, który tu się urodził 16 maja 1902r. a zm. 15 sierpnia 1966 w Harrison koło Nowego Jorku – polski śpiewak (tenor) i aktor. Cieszył się prawdopodobnie największą międzynarodową sławą i popularnością spośród polskich śpiewaków okresu międzywojennego, odnosząc sukcesy na scenach czołowych teatrów świata, jak również w salach koncertowych i na ekranie kinowym. Za pieniądze zarobione na scenach świata w okresie międzywojennym wybudował w Krynicy-Zdroju willę „Patria”, kosztującą trzy miliony dolarów – miejsce kręcenia kilku filmów pod koniec

lat 30.

II. Będzin

Miasto, siedziba powiatu, położone nad Czarną Przemszą. Życie mieszkańców od pradziejów koncentrowało się wokół Góry Zamkowej. W XIII wieku na skalistym wzgórzu postawiono zamek obronny przebudowany w XIV wieku przez Kazimierza Wielkiego. Obok zamku powstało miasto w 1358 roku lokowane na prawie magdeburskim. Dogodne położenie na przecieciu szlaków handlowych średniowiecznej Europy zapewniły miastu rozwój rzemiosła i handlu. Osiedlający się w początkach XV wieku Żydzi odgrywają niemałą rolę w rozwoju miasta. Odkrycie pod koniec XVIII wieku złóż węgla kamiennego pozwoliło na rozwój górnictwa i hutnictwa.

III. Czeladź

Jest to najstarsze miasto Zagłębia Dąbrowskiego. Jego początki sięgają pierwszych lat XIII wieku. Po raz pierwszy nazwę wymieniono w 1228 roku. W latach 1257-1262 książę opolski Władysław lokował miasto na prawie niemieckim. Od 1260 roku funkcjonował kościół parafialny. Z tego okresu zachował się do dziś średniowieczny układ urbanistyczny miasta. Od 1443 roku pozostaje pod władaniem biskupów krakowskich. W latach 1815-1915 Czeladź należała do Królestwa Polskiego znajdującego się w granicach Imperium Rosyjskiego. Za udział mieszkańców w Powstaniu Styczniowym władze carskie odbierają prawa miejskie w roku 1870, które odzyskano w 1915r. Było ważnym ośrodkiem wydobywania węgla kamiennego (kopalnia „Saturn” dawniej „Czeladź”, która powstała w 1870 r.). W 1997 r. w Czeladzi zostało wybudowane pierwsze centrum handlowe M1 w Polsce.

W Czeladzi 22 października 1921 urodził się **Czesław Słania** – polski grawer, projektant znaczków pocztowych i banknotów. W 1945 rozpoczął studia na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie; podczas studiów wykonał m.in. rysunki do atlasu anatomicznego. Wykonywana przez dwa lata praca dyplomowa "Bitwa pod Grunwaldem Jana Matejki" wykonana stalorytem w formie znaczka pocztowego przyniosła mu uznanie. Otrzymał za nią dyplom z cennym odznaczeniem – Summa Cum Laude. Po ukończeniu nauki (1950) podjął pracę w Państwowej Wytwórni Papierów Wartościowych w Warszawie jako grawer, zaprojektował tam także

IV. Dąbrowa Górnicza

Miasto nad Białą i Czarną Przemszą i jeziorem Pogoria. Uzyskało prawa miejskie w 1916 roku nadane przez władze austriackie. Dąbrowa Górnicza jest największym pod względem terytorium miastem województwa Śląskiego. Miasto powstało w wyniku łączenia się w większy organizm miejski wielu mniejszych miejscowości, które spowodowane były rozwojem przemysłu. Pierwsza wzmianka o Dąbrowie pojawiła się w 1726 i pochodzi z ksiąg parafialnych kościoła Świętej Trójcy w Będzinie. Już w 1796 z inicjatywy władz pruskich rozpoczęto budowę pierwszej odkrywkowej kopalni węgla kamiennego, która otrzymała nazwę

ZAMEK W BĘDZINIE. Zn 408/1946 (Zabytki architektury)

Zn nr 1913/1973r. (Zamki polskie)

Zn. nr 2324/1976r.
Uruchomienie Huty Katowice.
Huta Katowice , największy zakład metalurgiczny w Polsce, uruchomiony w 1976r. (I etap).

„Reden”. Od 1806 zaczęła obok niej powstawać kolonia robotnicza o tej samej nazwie. W latach 1816-1823 obok kopalni „Reden” powstała huta cynku „Konstanty”. Około 1820 przy kopalni „Reden” powstała pierwsza w Dąbrowie szkoła elementarna, wkrótce potem lazaret. Huta Bankowa, która powstała w latach 1839 -1841, była największą w Królestwie Kongresowym, a moc jej maszyn stanowiła 1/3 całego przemysłu Królestwa i zapoczątkowała w nim produkcję stali. Duży wpływ na miasto miało wybudowanie w latach 1972-1976 największego w kraju i jednego z największych w Europie Kombinatu Metalurgicznego Huta Katowice.

Huta Katowice – zlokalizowany w Dąbrowie Górniczej kombinat metalurgiczny zajmujący się hutnictwem żelaza. Jako miejsce lokalizacji huty ustalono obszar o powierzchni ponad 1000 ha w Zagłębiu Dąbrowskim, Obecnie *Oddział Dąbrowa Górnicza*, wyposażony m.in. w trzy wielkie piece, dwie walcownie (Walcownia Duża i Walcownia Średnia), trzy linie ciągłego odlewania stali oraz własną elektrocieplownię, znany jest przede wszystkim z produkcji szyn tramwajowych i kolejowych, na których – pomimo zmiany właściciela – nadal znajduje się znak towarowy „HK”. W roku 2006 w zakładzie zatrudnionych było 4073 osób (nie licząc dużej grupy pracowników zatrudnionych w wielu spółkach zależnych). W styczniu 2014 Walcownia Duża, jako jeden z nielicznych zakładów na świecie, rozpoczęła produkcję szyn kolejowych o długości 120m

7. Górnictwo

Górnictwo (kopalnictwo) – dziedzina przemysłu obejmująca ogół działalności zmierzającej do wydobycia kopaliny i jej przygotowania w procesie wzbogacania (obniżania zawartości zanieczyszczeń) do zastosowania w różnych dziedzinach przemysłu (wydobywanie surowców mineralnych lub organicznych, np. torfu, w kopalniach) bądź bezpośredniego wykorzystania w życiu codziennym.

Kopalnie, ze względu na metodę wydobycia można podzielić na *odkrywkowe*, *głębiny* i *otworowe*.

 Zn. nr 440/1947r. Świat pracy	 Zn. nr 577-578/1951 GÓRNICSTWO. Górnika obsługujący maszynę ładowarkę zgarniakową do urabiania i ładowania węgla kamiennego.	 Zn. nr 639/1952 Górnictwo (uzupełnienie wydania nr 577-578)	Do materiałów często wydobywanych zaliczyć można: boksyty, rudy żelaza, cyny, cynku,
 Zn. nr 645-646 Dzień Górnika	 Zn. nr 747/1954r. 10-lecie PRL. Na Zn. budynki i wieże szybów wyciągowych kopalni węgla . magnezu, manganu, miedzi, niklu, ołowiu, srebra, tytan, uranu, diamenty, platynę, sól, węgiel, złoto, ropę naftową, gaz ziemny. Inne wydobywane użyteczne materiały to: glina, piasek, żwir, granit, bazalt i wapień.		

Barbórka, Dzień Górnika - tradycyjne święto górnicze, obchodzone w Polsce 4 grudnia, w dniu św. Barbary z Nikomedii, patronki dobrej śmierci i trudnej pracy. Poza górnikami Barbórkę obchodzą także geolodzy i inne osoby wykonujące zawody związane z poszukiwaniem paliw kopalnych.

W tradycji górniczej Barbórka rozpoczyna się poranną uroczystą mszą w kościele lub w cechowni, przy figurze św. Barbary. Następnie orkiestra górnicza maszeruje grając m.in. swój hymn w osiedlach zamieszkałych przez górników i ich rodziny (np. familok) oraz pod domami dyrekcji. Odbývają się uroczyste akademie oraz spotkania. Z okazji tego dnia organizowane są również: koncerty, występy artystyczne, zabawy oraz bale, w których uczestniczą całe rodziny górnicze.

Dzień Górnika – określenie wprowadzone po II wojnie światowej – nazwa świecka.

Karczmą piwną (górnica) - . Imprezy pod tą nazwą zaczęto organizować w latach 80., krótko po stanie wojennym, i od samego początku nazywano je "tradycyjnymi". Ale tradycja mogła mieć swój rodowód w Komitecie wojewódzkim PZPR w Katowicach. Pod koniec epoki Gierka przyjęto tam nową politykę wdrażania ideologii w życie społeczeństwa województwa katowickiego

8. Hutnictwo

Gałąź przemysłu zajmująca się wytapianiem metali i ich stopów z rud z domieszką złomu oraz ich obróbką plastyczną na półprodukty i wyroby gotowe^[1]. Nauką traktującą o hutnictwie jest metalurgia. 4 maja, w dniu św. Floriana, patrona hutników i strażaków, obchodzony jest Dzień Hutnika.

Obecnie pełny cykl technologiczny produkcji żelaza i stali prowadzony jest jedynie w Hucie Katowice i w Hucie Bobrek. Pozostałe huty są hutami przeróbczymi (przetwarzają stal otrzymywaną w innych hutach), zmieniły częściowo profil działalności lub zostały zlikwidowane.

9. KULTURA

I. Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach – teatr, instytucja kultury województwa śląskiego, istniejąca od 1907 roku w Katowicach.

Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego jest największą sceną dramatyczną Górnego Śląska. Na czterech scenach (Dużej, Kameralnej, w Malarni i w Galerii) prezentuje dorobek polskiej i światowej literatury, zarówno klasycznej, jak i współczesnej

Zn.nr 4062/2005r.
Budynek Teatru Śląskiego im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach.

Zn.nr 4182/2007r. 100-lecie Teatru w Katowicach. Fragment przedwojennej inscenizacji "Wesela".

Budynek teatru w stylu neoklasycystycznym zaprojektował rządowy mistrz budowlany Carl Moritz, autor projektów opery w Kolonii i teatrów w Barmen, Dürrn oraz Bochum. Budowę teatru rozpoczęto w 1905, a oddano do użytku w 1907,

We wrześniu 1936 teatr otrzymuje nazwę Teatr im. Stanisława Wyspiańskiego, co uczczono w dniu 17 września premierą Wyzwolenia tegoż autora.

II. Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia powstała w 1935 w Warszawie jako Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia. Zespół utworzył i prowadził do 1939 Grzegorz Fitelberg. Po wojnie, w marcu 1945 orkiestra została reaktywowana w Katowicach przez Witolda Rowickiego. W roku 1947 dyrekcję artystyczną objął ponownie Grzegorz Fitelberg

W 1999 orkiestra, w uznaniu zasług otrzymała tytuł „Narodowa”.

III. Gwarki Tarnogórskie

Gwarki to cykliczna impreza kulturalno-historyczna odbywająca się w Tarnowskich Górach, organizowana w pierwszej połowie września rok rocznie od 1957 roku (wyjątkiem są lata 1982 i 1983- stan wojenny). Nazwa święta wywodzi się od górników wydobywających srebronośną galenę, zwanych gwarkami. W ramach obchodów Dni Gwarków organizowanych jest wiele imprez sportowych, kulturalnych i rozrywkowych. Jednym z ważniejszych wydarzeń gwarków jest pochod, który nawiązuje do przejazdu Jana III Sobieskiego przez Tarnowskie Góry. Polski król, podążający ze swoimi wojskami na pomoc Wiedniowi obleganemu przez Turków, został bardzo uroczystie przywitany przez tamtejszych *gwarków* w dniach 20-22 sierpnia 1683 roku

IV. Industriada

Industriada jest głównym świętem promującym Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego obiektów z nim zaprzyjaźnionych, odbywającym się co roku w miesiącu czerwcu. Jest to największy jednodniowy festiwal kultury dziedzictwa przemysłowego w Europie Środkowo-Wschodniej. Podczas Industriady promuje się kulturę industrialną jako atrybut województwa, oraz sposób na aktywne spędzanie wolnego czasu.

Pierwsza edycja tego święta odbyła się 12 czerwca 2010 roku i była ona ukoronowaniem dwuletniej pracy nad komercjalizacją i wdrażaniem planu marketingowego dla Szlaku Zabytków Techniki. Pomysł Industriady został zainspirowany niemieckim świętem pt. „ExtraSchicht”, organizowanym od 2001 roku w Zagłębiu Ruhry.

10. Sport

I. Górnik Zabrze jest polskim klubem piłkarskim mającym siedzibę w Zabrzu. Klub został założony 14 grudnia 1948 roku, a debiut w najwyższej lidze odbył się 18 marca 1956 roku. 14-krotny mistrz Polski, 4-krotny wicemistrz Polski, 6-krotny zdobywca Pucharu Polski, zdobywca Superpucharu Polski oraz Pucharu Ligi a także finalista Pucharu Zdobywców

Pucharów oraz ćwierćfinalista Pucharu Mistrzów i Pucharu Intertoto. Największym osiągnięciem Górnika Zabrze był awans do finału Pucharu Zdobywców Pucharów w 1970 roku, gdzie zmierzyli się z Manchesterem City – na stadionie w Wiedniu. Mecz niestety skończył się porażką dla Górnika, ale pomimo tego wydarzenie to uznawane jest za wielki sukces polskiej piłki nożnej. Stadion im. Ernesta Pohla jest domowym stadionem Górnika i znajduje się na ulicy Roosevelta 8, został otwarty 2 września 1934 roku. Obecnie stadion jest w fazie przebudowy na obiekt o wykorzystaniu nie tylko sportowym, docelowo będzie on w stanie pomieścić 31 871 widzów.

Włodzimierz Lubański- piłkarz Górnika Zabrze. W barwach klubu z Roosevelta zagrał w 234 meczach, strzelając 155 bramek. Siedmiokrotnie zdobył mistrzostwo Polski, a sześciokrotnie Puchar Polski. Cztery razy był królem strzelców polskiej ligi. W 1970 r. dotarł ze swą drużyną do finału Pucharu Zdobywców Pucharów, co jest najlepszym wynikiem w historii osiągniętym przez polski klub. W 2003 r. został uznany za najlepszego polskiego piłkarza 50-lecia UEFA.

II. Ruch Chorzów (inaczej „Niebiescy” za sprawą barw: niebiesko- białe) to polski klub sportowy z siedzibą w Chorzowie. Klub został założony 20 kwietnia 1920 roku, a pierwszy mecz w najwyższej lidze miał miejsce 3 kwietnia 1927 roku. 14-krotny mistrz Polski, 3-krotny zdobywca Pucharu Polski oraz jeden z dwóch polskich ćwierćfinalistów Pucharu UEFA w historii. Ruch Chorzów jako pierwszy zdobył historyczne mistrzostwo Górnego Śląska w oficjalnych rozgrywkach PZPN. Jako pierwszy górnośląski klub zdobył też Mistrzostwo Polski oraz Puchar Polski. Stadion Ruchu znajduje się w Chorzowie na ulicy Cichej 6 i został zbudowany w latach 1934-1935. Jest on w stanie pomieścić 9300 kibiców. Symbolem stadionu jest zegar „Omega” zamontowany nad sektorem gości. Jest on prezentem od firmy, który trafił tam za sprawą plebiscytu magazynu „Raz Dwa Trzy” w 1939 roku. po wybuchu II wojny światowej mechanizm był przechowywany przez Augustyna Ferdę, zegarmistrza i gospodarza klubu. Po zakończeniu wojny zegar zamontowano na jego pierwotnym miejscu, naprzeciwko trybuny głównej.

Paweł Waloszek to polski zawodnik żużlowy urodzony 28 kwietnia 1938 roku w Świętochłowicach. Swoją karierę rozpoczął w wieku 16 lat w klubie Śląski Świętochłowice, z którym trzykrotnie zdobył wicemistrzostwo Polski. Do jego największych sukcesów należy tytuł indywidualnego wicemistrza świata zdobyty w 1970 roku we Wrocławiu oraz zdobył I miejsce w rozgrywkach o „Złoty kask”. W październiku 2014 roku nazwiskiem Pawła Waloszka nazwano stadion „Skalka” w Świętochłowicach.

III. Mistrzostwa Świata w Hokeju na Lodzie 1976

Turniej odbył się w dniach 8-25 kwietnia w Katowicach. Była to 45 edycja mistrzostw świata. Był to pierwszy turniej mistrzostw świata, w którym brali udział zawodnicy klubów profesjonalnych NHL i WHA. W turnieju brało udział 8 zespołów: Czechosłowacja, ZSRR, Szwecja, Stany Zjednoczone, Finlandia, RFN, Polska, NRD.

Pierwsza runda turnieju została rozegrana w systemie kołowym, znaczyło to, że każda reprezentacja musiała rozegrać mecz z każdym przeciwnikiem. Cztery najlepsze drużyny awansowały do rundy finałowej, a cztery najsłabsze walczyły w rundzie o utrzymanie. W rundzie o utrzymanie dwa najsłabsze zespoły spadały do grupy B. Mistrzem świata została drużyna Czechosłowacji, która nie przegrała żadnego meczu w turnieju (9 zwycięstw, 1 remis). Wicemistrzostwo zdobyła drużyna ZSRR. Brąz wywalczyła sobie Szwecja. Polska w pierwszej rundzie klasyfikowała się na 5 miejscu. Ostatecznie Polska zakończyła turniej na 7 miejscu co skutkowało spadkiem do grupy B.

Zn. nr 998 – 999/ 1959r.
Strój śląski

Zn. nr 1806/1969 –
strój rozbarski,
jeden ze
strojów ludowych
z Górnego Śląska.

11. ZWYCZJE , STROJE LUDOWE.

Śląskie stroje kobiece różnią się w zależności od regionu, a nawet poszczególnych miast i wsi, z jakich pochodzą. Generalnie Ślązaczka mogła ubrać się na trzy sposoby: kiecka, zopaska, kabotek i wierzcheń lub kiecka, zopaska i jakła albo kiecka, zopaska, kabotek i merynka (chusta)

kiecka - sięgająca do kostek spódnica, zapinana na guzik z prawej strony. W miejscu zapięcia znajdowała się kieszka na pieniądze. Spódnice te były proste, czasem marszczone, zaś

najdroższe były plisowane. Zazwyczaj były jednokolorowe, przy czym w jasnych chodziły młode kobiety, w ciemnych - starsze.

zopaska - fartuch, sięgający kostek kawałek materiału przewiązany w pasie. Oprócz ochrony kiecki, zopaska służyła przede wszystkim do ozdoby. Była ręcznie malowana w motywy kwiatowe, wyszywana, ozdobiana koralikami, lub doszywano do niej koronki. Zopaskę zakładało się na **wierzcheń**.

kabotek - biała bluzka, noszona pod **jakłą** lub **merynką** była bardzo skromna, natomiast ta, która ubierano pod **wierzcheń** była bogato zdobiona, miała pufiaste rękawy wykończone haftem i koronką, oraz ozdobny kołnierz. **wierzcheń** - rodzaj kamizelki czy bezrękawnika zapinany z przodu na pięć guzików, dekolot ozdobiony wstążką. Wierzcheń był jednokolorowy, zazwyczaj czerwony, wiśniowy, granatowy lub czarny. Był elementem stroju "paradnego" w przeciwieństwie do skromniejszej w formie **jakli**.

jakła - sięgający bioder kaftan, żakiet, w typie rozbarskim zapinany z przodu na

guziki, tył nieznacznie dłuższy od przodu. Nazwa pochodzi z innych języków np. łac. *iacca* czy niem. *jacke* - żakiet, marynarka. Jakle ozdobiano malowanymi kwiatami, naszywanymi koronkami. Czasem miały one pufiaste rękawy lub koronkę doszytą do dolnej krawędzi, zwaną szpicą. Najbardziej elegancka była jakła z grubego, czarnego jedwabiu. W niej to Ślązaczki chodziły do kościoła. Był to także element stroju ślubnego.

Strój męski składał się z szaketu, kamizelki (westy), białej koszuli, jedwabnej chustki (jedwabki) lub wstążki (szlajfki), galot czyli spodni lub bizoków czyli spodni prasowanych na kant oraz szczerwików czyli butów. Na głowie Ślązak nosił hut czyli kapelusz. Strój męczyzny obecnie nazywa się *ancugiem*, nazwa ta kojarzona jest głównie z garniturem. Jednak niewielu ludzi pamięta, że w gwarze śląskiej słowo *ancug* oznaczało ogólnie strój męski jak i żeński.

Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny – jeden z największych polskich zespołów folklorystycznych, założony 1 lipca 1953 przez Stanisława Hadynę oraz Elwirę Kamińską; siedziba zespołu mieści się w pałacu w Koszęcinie.

Zespół początkowo prezentował folklor śląski, w szczególności tańce i pieśni odnoszące się do Górnego Śląska, ziemi cieszyńskiej i Beskidów. Później wykonywał także inne polskie pieśni i tańce, w tym związane z folklorem małopolskim czy kujawskim. Obecnie w repertuarze zespołu znajdują się również pieśni i tańce wszystkich polskich regionów, a nawet opery, oratoria i muzyka sakralna.

Bl. 148/2003r.
przedstawiono 50-lecie Zespołu Pieśni i Tańca
"Śląsk". przedstawiono tancerzy w strojach
rozbarskich.

Latem przez zespół organizowana jest letnia szkoła tańca. Corocznie także na początku lata odbywa się *Święto Śląska*, podczas którego zespół obchodzi swe kolejne urodziny, a poza nim prezentują się także inne zespoły folklorystyczne, jak również rockowe i popowe. Imprezie, która trwa trzy dni towarzyszy piknik na terenie koszęcińskiego parku.

Zespół „Śląsk” spełnia również rolę kulturotwórczą, m.in. poprzez realizację utworzonego w 2010 projektu Śląski Ogród Sztuk, którego intencją jest utworzenie w siedzibie zespołu aktywnego centrum kulturowego.

12. Ruch filatelistyczny na Górnym Śląsku

Po I wojnie światowej Polska odzyskała niepodległość, jednak kwestia granic Polski nie od razu została uregulowana. Niemcy nie zamierzali oddać Górnego Śląska Polsce, mimo trzech powstań, które wybuchały na Górnym Śląsku. Dzięki tym trzem zrywom zbrojnym Ślązaków około jedna trzecia powierzchni Górnego Śląska znalazła się w granicach Polski. Te wydarzenia spowodowały, że kiedy w innych częściach Polski organizacje filatelistyczne powstały niemal natychmiast po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku, to na Górnym Śląsku na zrzeszenie się filatelistów trzeba było czekać ponad 10 lat. W tym czasie filatelistyka miała jednak na Górnym Śląsku wielu zwolenników. Z biegiem lat wykryształizowała się grupa zaawansowanych filatelistów, która zamierzała powołać organizację kierującą ruchem filatelistycznym na Śląsku, podobną do tych jakie działały w innych dzielnicach Polski. Inicjatywę podjął w 1932 roku Leszek Żmizdiński. W wyniku

jego apelu do filatelistów na Śląsku, 25 czerwca 1932 r. odbyło się zebranie założycielskie Śląskiego Związku Filatelistów (ŚZF). Pierwszym prezesem ŚZF został inicjator zebrania – Leszek Żmizdiński. Uchwalono również projekt statutu ŚZF, wybrano władze Związku oraz uznano, że miesięcznik „Ilustrowany Kurier Filatelistyczny” redagowany przez Jerzego Zadurowicza we Lwowie będzie organem prasowym Śląskiego Związku Filatelistycznego. Pierwsze walne zebranie członków ŚZF odbyło się 12 grudnia 1932 r. Prezesem ponownie został wybrany Leszek Żmizdiński. Zarząd został upoważniony do umieszczania pieczętki z napisem „Falsyfikat” na wszystkich znaczkach, które rzeczoznawcy uznają za fałszywe. W 1933 r. w Toruniu odbył się I Zjazd Delegatów Związku Stowarzyszeń Filatelistycznych w Polsce (ZSFwP) na którym do Zarządu Głównego (ZSFwP) został wybrany Leszek Żmizdiński. 1 czerwca 1934 stosownie do polecenia władz administracyjnych Śląski Związek Filatelistów przyjął nazwę „Śląskie Stowarzyszenie Filatelistów w Katowicach”. W dniach 5 –

13 maja 1934 r. w Katowicach odbył się II Zjazd Delegatów ZSFwP oraz pierwsza w Polsce międzynarodowa wystawa filatelistyczna. Na tej wystawie śląskich filatelistów reprezentowało 12 wystawców – Katowice i Warszawa reprezentowała największa liczba wystawców. 6 śląskich eksponatów uzyskało wyróżnienia – 1 medal złoty, 3 srebrne i 2 brązowe. Walne zebrania ŚSFwK odbywały się co roku a ostatecznie przed II wojną światową odbyło się 19 stycznia 1939 r. II wojna światowa przerwała działalność filatelistów śląskich. Majątek ŚSFwK przepadał bezpowrotnie, wielu członków Stowarzyszenia opuszcza Śląsk, kilku ginie w czasie wojny. W styczniu 1945 r. Śląsk zostaje wyzwolony i w całości wraca do Polski. Już 10 sierpnia 1945 r. z inicjatywy Leszka Żmizdińskiego zbiera się 11 zapaleńców filatelistyki, na którym uchwalono wznowienie działalności ŚZF. 11 października tego roku odbyło się zebranie członków „sprzed wojny” ŚZF, które reaktywowało jego działalność. Prezesem został wybrany Leszek Żmizdiński, który pełnił tę funkcję do 1950 r.

21 czerwca 1950 r. decyzją Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy zarejestrowany został Polski Związek Filatelistów – pełny zarząd miał liczyć 21 osób. 15 października w Warszawie odbyło się

FS01 (Fi: Blok 147A)

Na znaczku przedstawiono Archikatedrę pw. Chrystusa Króla w Katowicach i Pomnik Powstańców Śląskich, w rysunku bloku również Biblioteka Śląska i huta Hohenlohe na Wełnowcu.

posiedzenie Zarządu Głównego PZF z udziałem przedstawicieli wszystkich terenowych stowarzyszeń filatelistycznych w Polsce. Śląskie Stowarzyszenie Filatelistów reprezentowali – prezes Leszek Żmizdiński oraz wice prezes Edmund Łata. Reorganizację stowarzyszenia tymczasowy Zarząd Główny PZF powierzył L. Żmizdińskiemu. 26 listopada zwołane zostało nadzwyczajne walne zebranie, które rozwiązało Śląskie Stowarzyszenie Filatelistyczne i powołało oddział PZF w Katowicach obejmujący swym zasięgiem województwo katowickie. I walne zebranie Oddziału PZF w Katowicach odbyło się 10 listopada 1951 r. Brało w nim udział 40 członków, głównie z Katowic. Dzięki przychylności władz oraz coraz większej atrakcyjności walorów filatelistycznych, grono miłośników znaczka pocztowego bardzo szybko rosło. Dzięki temu PZF stał się organizacją masową. Świadczą o tym między innymi dane z woj. katowickiego: w 1951 r. było 7 kół, które liczyły 293 członków i 65 młodzieży szkolnej, a w 1969 było 368 kół, 20 085 członków i 2478 młodzieży szkolnej.

2010.09.06. **Katowice 1** Krajowa Wystawa Filatelistyczna "Transport - 2010"

5 października 1957 r. w trakcie przygotowywania uroczystości 25-lecia działalności filatelistów śląskich zmarł niespodziewanie w wieku 68 lat Leszek Żmizdiński, który stał na czele komitetu organizacyjnego tego jubileuszu. Na podstawie nowego statutu PZF w miejsce Zarządu Oddziału Wojewódzkiego powstał Zarząd Okręgu, który z dniem 1 stycznia 1970 r. powołał 9 oddziałów: Bielsko-Biala, Bytom, Chorzów, Częstochowa, Gliwice, Katowice, Rybnik, Sosnowiec i Zabrze. Na skutek reformy administracyjnej w 1975 r. (Polska została podzielona na 49 województw) oddziały PZF w Bielsku-Białej i Częstochowie zamienione zostały w 1980 r. w Okręgi PZF. W 1988 r. Zarząd Okręgu PZF w Katowicach podjął uchwałę o utworzeniu oddziału PZF w Rudzie Śląskiej. Obecnie Okręg PZF obejmujący 8 oddziałów (Bytom, Chorzów, Gliwice, Katowice, Ruda Śląska, Rybnik, Sosnowiec i Zabrze) nosi nazwę „Okręg Śląsko-Dąbrowski PZF”. Jest organizatorem licznych wystaw, Gali

Prymusów, bali filatelistów, konkursów młodzieżowych.

2010.10.02. **Gliwice 1**
Polska Kapituła Filatelistyczna
Prymusy 2009 XII Edycja

2015.02.14. **Chorzów 1**
18 Bal Filatelistów Oddziału
Chorzów PZF

2004.06.11 **Świętochłowice 1** XLII Finał Ogólnopolskiego Młodzieżowego Konkursu Filatelistycznego pt. „Ruch olimpijski”

Bibliografia

Tekst o poszczególnych miastach napisali działacze filatelistyczni z poszczególnych Oddziałów Okręgu Śląsko – Dąbrowskiego.

Niektóre pozycje z których korzystano:

1. Historia Miasta Królewskiej Huty pod red. Prof. Adama Pobog Rutkowskiego wyd. z 1927r.
2. Chorzów między wojnami. Opowieści o życiu miasta 1922-1939 Piotr Rygus wyd: Książy Młyn, Łódź – Chorzów 2012
3. Dziedzictwo Poczty. Region województwa śląskiego pod red.A. Gano – Kotuli. Bytom 2001
4. „Poczta na Górnym Śląsku do 1923r.” J. Olchowik
5. Kronika Świętochłowic – Theophil Bronny
6. Katalog Polskich Znaków Fischer, tom 1
7. Strona internetowa Katalogu Znaków Pocztowych – www.kzp.pl